వసంతము

రచయిత :

బుద్దెపూడి రాధాకృష్ణమూర్తి, బి.ఏ., బి.ఎల్.

స్మృతి ప్రచురణ
(38)

వసంతము

రచన:

బద్దెపూడి రాధాకృష్ణమూర్తి, బి. ఏ. బి. ఎల్.

సంస్కృతి ప్రచురణ

(38)

వెల రూపాయి

సంస్కృతి ప్రచురణ - 38

ఆరవ ముద్రణ

వెల రూపాయి

1-7-1965

24 పౌ. ఇండియన్ వైట్ గ్లేజ్ డబుల్ క్రౌన్ కాగితముపై ముద్రింపబడినది.

Approved by the Madras Text Book Committee for Class use - Nondetailed study for 8th standard Vide - F. St. G. Ga - D/ 10-5-1951 Page No. 17.

జాతీయ గీతము

జన గణ మన అధినాయక జయహే
భారత భాగ్య విధాతా,
పంజాబ సింధు గుజరాత మరాఠా
ద్రావిడ ఉత్కళ వంగా,
వింధ్య హిమాచల యమునా గంగా
ఉచ్ఛల జలధితరంగా,
తవశుభనామే జాగే తవశుభ ఆశిష మాగే
గాయే తవజయగాథా,
జన గణ మంగళ దాయక జయహే
భారత భాగ్య విధాతా,
జయహే జయహే జయహే
జయ జయ జయ జయహే॥

* * * *

సమస్త జనుల హృదయములను పరిపాలించు
భారతదేశ సౌభాగ్యకర్త వైనట్టి నీకు జయమగుంగాక !
నీ శుభనామము పంజాబు, సింధు, గుజరాతు, మహారాష్ట్రము,
ద్రావిడము, ఉత్కళము, బంగాళము మున్నగు దేశజనుల
మనస్సులను ఉప్పొంగం జేయుచున్నది.
అది వింధ్య, హిమాచల పర్వతములలో ప్రతిధ్వనించుచున్నది.
యమునా గంగా నదుల ప్రవాహగీతములందు విలీనమై,
హిందూ సముద్ర తరంగములచే గానము చేయంబడుచున్నది.
నీ ఆశీర్వచనములకొఱకు వారు ప్రార్థించుచు,
నీ కీర్తిని గానముచేయుచున్నారు.
భారతదేశ సౌభాగ్య కర్తవగు నీకు
జయమగుంగాక, జయమగుంగాక, జయమగుంగాక.

"దీపా! దీపా!"

సమాధానము రాలేదు.

"ఏమి, రాణిగారు పలుకుటయే కష్టమైనది! తీఱుబడి లేనంతగ పనియున్నదేమో!"

"అబ్బ! చాలులెండి, మీ వెక్కిరింపులు, వెటకారములును. ముందు రాణి, పైన గారుగూడనా? నాకెందుకు ఇన్నిరకముల సంబోధనలు? అన్నియుఁగలవారికవి అందము గాని, నాకేమి అందము? ఇంతకు మీరు పిలిచిన పని చెప్పక పోతిరి?"

"దీపా! నీవు ఇంటికి మణిదీపము వంటిదానవు. కాని..."

"కాని-అని ఆఁగితి రేమి? విషయ మేమియో పూర్తిగ చెప్ప రేల?"

"చెప్పుట కేమున్నది? అంతయు మామూలే. నీ మనసు నే నెఱుఁగక పోలేదు. దేవుని అనుగ్రహము కల్గినఁ గాని మన కొఱంత తీఱదు. ఆనాఁడుగాని మనకు సంతోషము గలుగదు. అట్లని, అంతవఱకు దినదినము చింతపడుచున్న నేమి లాభము?"

"లాభమో, నష్టమో నాకు తెలియదు. ఒక నాఁటి కైన నా అదృష్టము మాఱునని, మంచిరోజులు కలుగునని

నాకు నమ్మకము లేదు. అచ్చట్లు ముచ్చట్లతో అందచందాల బిడ్డల నెత్తుకొని ఇరుగు పొరుగు ఇల్లాండ్రవలె నుండ నోచుకొనక పోతినిగదా అనియే నా ఆలోచన. కొఱనోములు నోచిన నాకు ఎక్కువ ఫలితము లెట్లువచ్చును లెండి!"

"అనవసరముగ కించపొందుట నీకు అలవాటైనది. ఎడతెగని ఆలోచనతో, అంతులేని ఆవేదనతో కృశించుట తగదు. ఎల్లప్పుడు ఉల్లాసముగ నున్నచో మనస్సునకేకాక శరీరమునకుఁగూడ ఆరోగ్యము హెచ్చును. అదియే ఆనందము ఐశ్వర్యమును. పిచ్చిదానా! లోకము విషయము చూచుచుంటివిగాని, సూక్ష్మములను గ్రహింపకుంటివి. లోకములో నే కొఱంతయు లేనివారు ఎవరుందురు? ఏదియో లోపముండె నని, దానికై వగచుచు. సౌఖ్యజీవితమునకుఁ చేసేతుల అడ్డంకులఁ గల్పించుకొనుట వెఱ్ఱితనము. కొఱంతలను గాని, కష్టములనుగాని మఱచి జీవితమును సుఖప్రదము చేసికొనుట మానవుల విధి. అది మానవ విజ్ఞానమునకు గొప్పతార్కాణము."

"మీరేమియో అందిక పొందిక లేని విషయము నను..."

"నిజమునకే. నేను చెప్పునదంతయు నిజమే. సామాన్య విషయములలోనేకాక నిజమునకు ప్రకృతిలోఁగూడ ఇట్టి చిత్రము లున్నవి. తెల్లని జాబిల్లికి నల్లనిమచ్చ లోపమేనా?

చక్కని గులాబికి ముండ్లేందుకు? కోయిల కంఠపు కమ్మదన మునకు సరిపడిన రూపము లేదని ఒప్పుకొందువా? ఇవి యన్నియు లోపములు గా వందువా? అట్లని, చంద్రుఁడు చల్లని వెన్నెలను వెదచల్లుట వీడెనా? గులాబి కమ్మతావులు విరజిమ్ముట విడిచెనా? కోయిల మధురగీతికలు పాడుట మానుకొనెనా?"

"బాగున్నదిలెండి, మీ ఉపన్యాసము! పిలచిన విషయము చెప్పుట విడిచి, కవిత్వధోరణి మొదలు పెట్టు చున్నారు!"

"కవిత్వధోరణి మొదలుపెట్టు టేమిటి? నీ నగు మోముఁ జూచినపుడు ఒక మహాకావ్యమునే చెప్పఁగలను. చదువుకొనినదానవు, సరసురాలవు, నీ సరస---"

"మంచిది, మంచిది. ఈ పొగడికోలు అధ్యాయము ఇంక చాలులెండి. ఇంతకును అహ్మదునగర ప్రయాణము ఎపుడని నిశ్చయించితిరి?"

"అదిగో, అపుడే గ్రహించితివి. నేను చెప్పఁదలఁచిన విషయముగూడ ఇదియే. నేను చెప్పునది కావ్యమంటివే; కావ్యమునకు తొలిపలుకు నీవంతు అనియా ఈ సూచన?"

"సరి, ఇంతకు మీ ధోరణిని విడువరా ఏమి?'

"నేను నా ధోరణిని విడచు టెట్లున్నను, మనము చాలతాబాపసు విడచుట మాత్రము నిశ్చయమైనది. అహ్మదునగరమున మన నివాసమునకు అన్ని యేర్పాటులను

పూర్తిచేసితిని.''

''ఏర్పాటులన్నియు పూర్తియైనచో ఇఁక అడ్డంకి ఏమి ?''

''అడ్డంకి ఏమియు లేదు. రాణిగారి అంగీకారముద్రయే తరువాయి.''

''ఓహో! అలాగుననా ? రాణి పదవి నిచ్చితిరి; మఱి ముద్రగూడ చేయించితిరా ? మీరు కోరినట్లు ఫర్మానా వ్రాయించి, ముద్రవేయించి యిత్తును.''

''అవశ్యమటులే. ఇందుకు తప్పుఁగలనా? ఇంకొక విశేషమును గలదు. మామూలు రాణియైనచో ఆమె చెప్పిన తరువాతఁగాని పనులు జరుగవు. మఱి నీ విషయమున ఏమి జరిగినదో ఊహించితివా ? నీవు రాణిపట్టము గట్టుకొనక ముందే-'మూఁడు ముడులు' పడకముందే-ముద్ర చేయించితిని. నీనోట మాటరాకముందే, నీ కనుసన్నయైన తిన్నగ కలుగకముందే, నీ చేయిఁబట్టి, పట్టముగట్టి, ముద్రకై ముచ్చటైన ఉంగరముఁబెట్టితిని. ఇదిగో, ఇదియే సాక్ష్యము,'' అని మెల్లగ నవ్వుచు మల్హారి ఆమె ఉంగరమును చూపు నెపమున భార్యయగు దీపాబాయిహస్తము నంటెను ''ఔనులే'' అన్నట్లు దీపాబాయి ముఖము వికసించెను.

*   *   *   *

మల్లాజి భోంస్లా వివేకి. మాటచతురత గలవాఁడు. ఉన్నతాభిప్రాయము లతని కుగ్గుతోఁ బెట్టినవి. పనినిసాధించు పట్టుదల అతనికి స్వాభావమైనది. ఎవరికైన నెట్టి విషయమునైన అతఁడు ముచ్చటగ నచ్చఁజెప్పఁగలఁడు. కష్టమున ఓర్పు, గట్టికార్యములలో నేర్పు అతనికి పెట్టని సొమ్ములు.

మల్లాజి భార్య దీపాబాయి అందకత్తె; అనుకూలవతి. ఆమె నింబలవంశీయుఁడగు రావునాయకుని సోదరి. ఆమె పుట్టినిల్లు, మెట్టినిల్లు సంపన్నములు. వంశగౌరవమునకు, విద్యకు పన్నెపెట్టిన కుటుంబములు.

ఆ కాలమున అహ్మదునగర రాజ్యము ప్రసిద్ధ రాజ్యములలో నొకటి. అహ్మదునగర సుల్తానులు గుణవంతులను మెచ్చువారు, మెచ్చినవారికి తృప్తినిచ్చువారు అని ప్రతీతి.

దౌలతాబాదు కాఁపురముపైఁ మల్లాజికి మనసు రోసెను అతఁడు కాఁపురమును లచ్చికాఁపురమగు అహ్మదు నగరమునకు మార్ప నిశ్చయించుకొనెను. నివాసమునకు తలసిన వసతుల నన్నిటి నేర్పఱచుకొని అహ్మదునగర ప్రయాణమునుగూర్చి భార్యతో ప్రస్తావించెను. అహ్మదు నగరమున అందల మెక్కఁదగిన యదృష్టము కలుగకపో దని లోలోన తీయని తలఁపులీఁగలు పెంచుకొనుచున్న ఆ ఆలు మగలీ విషయమునను 'దేహములు రెండు, కాని

ఆత్మ ఒకటే' అన్నమాటకు నీటుగొల్పిరి.

మల్లాజి నివాసము మార్చుచున్నాఁడను వార్త క్షణములో రెక్కలు గట్టుకొని ఊరేగినది.

"మల్లాజి మంచి చెలిమికాఁడు. మాణిక్యమువంటి వాఁడు. మనఊరు వదలిపోవునఁట."

"గొప్ప పదవులు కోరుచున్న మల్లాజి మఱి మన ఊరిలో ఇంకను ఉండునా?"

"ఇక్కడ ఏమిలోటు కల్గినది? ఏమి. మన దౌలతాబాదు మాత్రము ఏ విషయములో తీసిపోఁగలదు?"

"లేనివెఱ్ఱిగాని, గొప్పపదవి కావలెనని కోరినచో ఇక్కడమాత్రము దొరకదా ఏమి?"

"చిలుక-గోరువంకలవలె చూడ ముచ్చటైన జంట. మన ఊరు విడచివెళ్లుట మనకుఁగూడ కష్టమే."

"వెళ్ళదలఁచినవారు వెళ్ళవచ్చు; ఉండఁదలఁచిన వారు ఉండవచ్చు. ఇందులో ఇమిడిన బ్రహ్మాండ మేమి ఉన్నది, ఇంతగ చెప్పుకొనుటకు?"

"మంచివారిని మంచిఅనుట, చెడ్డవారిని చెడ్డ అనుట లోకము పుట్టినపుడె పుట్టినసంగతి. మల్లాజి మంచితనమునకు మెఱుఁగుఁబెట్టు మెలఁకువ దీపాబాయిలో ఉన్నది. ఆ ఇల్లాలి అనుకూలత అతనికి సాగా పెట్టినది."

"ఇన్నాళ్లులేని ఆలోచన మల్లాజికి ఇపు డెందుకు కల్గినదో?"

"ఏమో, మల్లాజి ప్రయాణము అదృష్టమునకు ఎదురు నడక కాదుకదా?"

"భల్లూకపు పట్టుపట్టు మల్లాజి ఎక్కడనైనను జయింపఁగలఁడు. అతని ప్రయాణమును గూర్చి ఆశ్చర్య మెందుకు?"

"దీపాబాయి-మల్లాజి అహ్మదునగర ప్రయాణము నకు 'మూట-ముల్లె' సర్దుచున్నారఁట. దీనికి కారణము అమ్మగారి ప్రోద్బలమా? అయ్యగారి ప్రోత్సాహమా?"

" 'క్రొత్త వింత-ప్రాఁతరోఁత' అన్నట్లు అహ్మదు నగరపు అందచందము లాకర్షించినవి కాబోలు. మల్లాజి మకాము మార్చుచున్నాఁడఁట.'!

"దీపాబాయి! మల్లాజి!! ఊరిలో ఎందఱు లేరు వారివంటివారు? ఎవరికి కావలె వారి రాకడ-పోకడలు? 'ఎవరికి వారే-యమునా తీరే.' "

అని ఊరిలోని పలువురు తలకొకపలుకు పలికిరి.

స్నేహితులు పెక్కురు ప్రయాణపువేళ ఆ ఆలు మగలఁ జూచి మాటాడ వచ్చిరి.

"మనుష్యులు దూరమైనను, మనసులు దూరము కానీయకుఁడు సుమా!"

"క్రొత్త ఊరు చేరినను, ప్రాఁత స్నేహితులను మఱువకండి."

"మన ఊరని మఱల ఒకసారి వచ్చి వెళ్ళండి."

"ఎక్కడనైనను సుఖముగ ఉండుటే మాకు పదివేలు!"

"మంచిది. క్షేమానఁ బోయి, లాభాన రండి."

"వెళ్ళివత్తుము."

"ఇఁక సెలవా?" అని చూడవచ్చినవారి పరామర్శలు, వీడ్కోలు పలుకులు ముగిసినవి. ప్రయాణము సాఁగినది.

3

"హా, హా, ఓహోహో! ఎందుకోయి ఈ నవ్వులు—ఈ కిలకిలలు? ఏమి కానవలెను? నీవు, నీ బోసి నోరును—ఎంత చక్కఁగ ఉన్నావు! నా చిట్టి తండ్రీ! నా బంగారు తొలక..."

"నా వరాలమూటగూడ," అనుచు మల్లాజి కొడుకు నాడించుచున్న దీపాబాయిని చేరవచ్చెను.

"చూచితిరా—వీరు వచ్చుసరికి కేరింతలు మాని పెద్ద మనుష్యునిలాఁగ ఉన్నాఁడు!"

"ఔను మఱి తండ్రిమీఁద గౌరవముఁ జూపుట ఇపుడే తెలిసికొన్నాఁడు."

"కాదు, కాదు. నే నంటే ఎక్కువ సరదా."

"కావచ్చు. కాని, నేనంటే ఎక్కువ గౌరవము."

పాజి తన ఊయెలకు రెండువైపుల నిల్చిన తలిదండ్రులం జూచి మఱల కేరింతలు మొదలుపెట్టెను.

దీపా : అమ్మక చెల్ల ! ఎంత గడుసరివిరా !

మల్లా: చూచితివిగా - ఇంతలోనే తెలిసినది, ఇద్దఱు ఒకటే అని. అందుకొఱకే నవ్వు.

దీపా : బుడుతండు వ్రేలెండైనా, బుద్ధిపుట్టెండు ఉన్నదిలెండి. మగవాండు కాంబట్టి తండ్రి పక్షమైనాండు. అదిగో, మీా పక్షమే అన్నట్లు జోసినవ్వులు వెళ్ళంబోయు చున్నాండు. ఏమోయి! చందమామను వెక్కిరిస్తున్నావా ?

మల్లా: చందమామనే కాదు. అందమైనవారము అనుకొను వారిని అందఱను వెక్కిరిస్తున్నాండు.

దీపా : కావచ్చు, మీా గుణమే వచ్చినది కాంబోలు!

మల్లా: కాక ?

దీపా : కాక ! లేక ! చివఱకు మీారే ఏకము.

మల్లా: ఇంటిపని నంతయు వంటలక్కకు అప్పగించి, రోజంతయు దగ్గఱంగూర్చుండి నీవు ఎంత నూఱి పోసినను నాగుణముకాక నీ గుణము వచ్చునా?

దీపా : వచ్చెడువాని మాటకాదు, వచ్చినవాని మాట - నేను చెప్పుచున్నది. ఇంతకు నేను నూఱునది, పోయునది - వస, ఉగ్గు. గుణములను నూఱిపోయవలసినది

ఏ మున్నది? భోగ్స్లాలలో 'నోట క్రవే లుంచిన కొఱక లేని వారు' ఎవ రున్నారని మన పాజికి గుణములు నేర్పవలసిన అవసర ముండుటకు? అదుగో, చూడండి. అంతయు అర్థమగుచున్నట్లు కన్నులు త్రిప్పుచున్నాఁడు! నా చిట్టితండ్రి నవ్వితే నవ రత్నాలే!

మల్లా: అన్నియు నీకే కాఁబోలు?

దీపా: కొన్ని మీకుఁగూడ. ఇవిగో, తీసికొనండి. మీ భాగము.

అనుచు బాలుని ఊయెలను కదిపి మల్లాజి వైపు త్రోసెను.

మల్లా: మఱి నీ వంతు తీసికో.

అనుచు ఊయెలను దీపాబాయి వైపునకు తిరిగి త్రోసెను.

దీపా: మీ పక్షమువానితో నా కేమి లెండి.

అని నవ్వుచు ఉయ్యాలను మఱల త్రోసెను.

మల్లా: కాదు, నీ పక్షమేనఁట.

అని నవ్వుచు ఊయెలను తిరిగి త్రోసెను.

ఇటు లాదంపతులు సరసముగ, సంతోషముగ సంభాషించుచు తమ ముద్దుబిడ్డని ఊయెల నూఁచసాఁగిరి. రెండుపక్షములు తనకొకటియే అన్నట్లు పాజి అందు హాయిగ నిద్రించెను.

"పా మీాపక్షమో, నాపక్షమో తరువాత తేల్చు కొందము; ముందు అతఁడు శుక్లపక్షపు చంద్రుఁ డని ఒప్పు కొందురుకదా?" - అనుచు దీపాబాయి మల్లాజిపై చిఱు నగవులఁ జిందెను.

*　　　　*　　　　*

4

"వెన్నెలరోజులు వచ్చినట్లే. రాకపోవు. పనులు కాకపోవు. కాని, యింకను మబ్బుతెరలు మాత్రము పూర్తిగ విడువలేదు. విడువకపోవు. ఏమైనను ప్రభుత్వపు కొలువులోఁ జేరవలెను. అన్నట్లు, సుల్తాను దర్శనము సులభమైనను, ప్రభుత్వోద్యోగము మాత్రము సులభముగ లభించదుకదా! ఎంతటివారికో కాని అది సాధ్యముకా దని వినికిడి. ఎంత వెట్టిని! ప్రయత్నింపకయే పని కా దని నిరుత్సాహముఁ జెంద నేల? విఘ్నములు కలుగు నని, పనులు విఫలము లగు నని శంకించి ప్రయత్నములను ముందుగనే విడుచుట ఎట్టి వివేకము? ఆత్మవిశ్వాసము లేనివాని కన్నియు ననుమానములే; అన్నిటికి సంశయములే. అట్లని, ఏమో - 'అందనిమ్రాని పండ్లకు అఱ్ఱులు చాఁచుట' వివేకముకాదు కదా?...ఏమీా, అందనిమ్రాని పండ్లేమి? విద్యావంతుఁడను; ఉన్నత వంశజుఁ డను; వ్యవహార దక్షత లేనివాఁడను కాను; కాసు కాసపడి

కాని పనులను చేయువాఁడను కాను...నన్ను నేనే పొగడుకొనుటయా? కూడదు; కూడదు. నాశక్తిఁ జూపి ప్రభువును మెప్పించవలయును. సాటియుద్యోగుల పొగడ్త లందవలెను. ప్రజల యభిమానమును సూఱఁగొనవలెను...బాగున్నది! ఇంతలో ఎంత దూరముపోతిని! ఎందుకీ గాలిమేడలు? కాదు, కాదు. గాలిమేడలు కావు; కారాదు. గాలిమేడలు కట్టుట భోంస్లా వంశీయులకు తెలియనిపని. ఇది నిశ్చయము. నా గౌరవమునకు వన్నెదెచ్చు ప్రభుత్వోద్యోగము వచ్చితీరును. నేఁడుకాకున్న రేపు. కాని రోజు మల్లాజి కాని రోజు'' - అని మల్లాజి ఒకరోజు సాయంతనము తన భవనమున పడక కుర్చీలోఁ గూర్చుండి తనలో ననుకొనుచుండెను. అంతలో నౌకరు గణేశ్ వచ్చి అతనిని దర్శించుటకు ఒక పెద్ద మనుష్యుఁడు వచ్చి వేచియుండె నని చెప్పెను. ''ఆయనను లోనికి రమ్మనుము,'' అని మల్లాజి పల్కెను. పెద్ద మనుష్యుఁడు లోనికి వచ్చెను.

మల్లా: ఓహో, దిగంబరరావుజియా ! రా. కూర్చుండుము.

దిగం: ఏమి, మల్లాజి! ఏదియో దీర్ఘముగ ఆలోచించుచున్న ట్లున్నావు? నాతో చెప్పఁదగని విషయము కాదుకదా?

మల్లా: మిత్రుఁడ వగు నీకు చెప్పక దాఁచవలసిన దేమైన నుండునా?

దిగం: అట్లయిన వినఁగోరెదను.

మల్లా: వినిన మాత్రమున మిత్రుఁడవగు నీ విధి తీరు నను కొనకుము. అవసరమైన సలహానిచ్చి సాయము చేయుదుననుము.

దిగం: నాతో నేఁడేమో క్రొత్త మనుష్యునితోవలె మాట లాడుచున్నావు! నేను సాయము చేయఁగల విషయ మైనచో, సాయము చేయుమనని నాచే చెప్పింపఁ గోరుటకంటె, ఆ పనిని చేయుమని మిత్రత్వములో నన్ను ఆజ్ఞాపించుటకు నీకు హక్కు లేదా? ఇంత కాలము నుండి నన్నెఱిఁగియు, ఇంతగ సంశయ మేల?

మల్లా: నిజము, దిగంబరరావుజీ! నిజము. ఏదియో అల వాటు చొప్పున ఇట్లంటిని. కాని, నీగుణము తెలి యక కాదు.

దిగం: మల్లాజీ! అవసరములు కలుగుట అందఱకు సహజము. స్నేహములో ఒకరికొకరు సాయము చేసికొనుట గూడ సహజమే. సహజమే అన నేల? అది మన ధర్మము. స్నేహమనునది పవిత్రమైన సంబంధము. అంతస్తులతో-ఆస్తిపాస్తులతో - కుల గోత్రములతో ఇందు పని లేదు. చుట్టఱికమునందుకంటె స్నేహ ములో గొప్ప విశిష్టత, ఎక్కువ అన్యోన్యత-ప్రేమ- అభిమానము నుండును. స్నేహితునకై ప్రాణమైన నిచ్చుట మనకు సంప్రదాయము. తనపై తన కెట్టి స్వాతంత్రత, అధికారము నుండునో - స్నేహితునిపైఁ

గూడ అట్టి స్వతంత్రత, అధికారము నుండును; లేనినాఁడు అది నిక్కమైన స్నేహము కాదందును. మల్లాజి! నీవంటి ఉత్తమ స్నేహితుని కోర్కెను-కాదు, ఆజ్ఞను-త్రోసివేయునంతటి అవివేకిని కాను.

మల్లా: దిగంబర్, దిగంబర్! క్షమింపుము. నేను మాములుగ ఏదియో అంటిని. దానికై ఇంతగ చెప్పవలెనా? నీ ఉదార హృదయము నే నెఱుఁగనిది కాదు. నీవంటి స్నేహితుఁడు నిధి వంటివాఁడు. మనము స్నేహితుల మగుట నా సుకృతము.

దిగం: (నవ్వుచు) మల్లాజి! మాటవరుసకు లోకపు తీరు చెప్పితిని. కాని, యిందు ప్రత్యేకముగ మనమాట ఏమియు లేదు. ఇంతకును విశేష మేమియో చెప్పక పోతివి?

మల్లా: (నవ్వుచు) స్వవిషయమే.

దిగం: అన్నచో?

మల్లా: అహ్మదునగరపు సుల్తానుగారి కొలువులో చేరవలె నని కోరిక.

దిగం: మంచిది. కోరిక బాగున్నది. తప్పక తీరవలసిన దే.

మల్లా: అనఁగా?

దిగం: అనఁగా, చేరఁదలఁచినది యోగ్యమైన స్థానము; దానికి కావలసిన అర్హత లన్నియుఁగలవాఁడవు; ఇఁక పని జరుగకుండునా అని తాత్పర్యము.

మల్లా: (నవ్వుచు) నీ తాత్పర్యము, నా ప్రతిపదార్థము బాగుగ నుండవచ్చును. కాని, పని జరుగు టెట్లని నా సంశయము. తగిన మార్గముఁ జూపు మనియే నిన్ను కోరుట.

దిగం: ఏమి మల్లాజీ! అన్నివిధముల ఉన్నతపదవికి అర్హత గల నీ వాశ్రయించినచో సుల్తానుగారు కాదనునా? అతఁడు ప్రతిభను గుర్తించి సత్కరించు ప్రభువు అని వింద్రముకదా? మఱి నీసంశయ మేమి?

మల్లా: నిజమే, నీవు చెప్పినట్లు సుల్తానుగారు అట్టివాఁడే కావచ్చును. కాని, 'దేవుడు వరమిచ్చినను పూజారి వరమీయఁడు' అని సామెత యున్నదికదా? సుల్తాను చుట్టునుండువా రెవరును 'పానకములో పుడక' పనికి పూనుకొనకుండవలెను; తగిన సమయమున సుల్తాను దర్శనము జరుగవలెను. అప్పుడు కదా సుల్తాను మనసు రంజించునట్లు మాటలాడి నైపుణ్యముఁ జూపఁగల్గునది. తరువాతి 'వారి చిత్తము, మన భాగ్యము.'

దిగం: అట్లయినచో, మనము ముందుగ యాదవరావుజిని చూతము. అతఁడు నే నెఱిఁగినవాఁడు. సరసుఁడు. గొప్ప జాగీరుదారు. అతని ప్రతిష్ఠనుగూర్చి యిప్పటికే నీవును వినియుందువు. సుల్తాను మనసు కెక్కిన వారిలో నతఁ డొకఁడు. మన కీ విషయమున అతని

సాయము తప్పక జరుగు నని నాకు నమ్మక మున్నది. పరిచయమేర్పడినచో త్వరలోనే మీరు ఒకరి నొకరు విడచియుండఁజాలనంతటి మైత్రి పెంపొందించుకోనఁ గలరు.

మల్లా: ఔను, యాదవరావుజిపలుకుబడినిగూర్చి వినియున్నాను. ఆయన నెపుడు చూాత మందువు?

దిగం: ఎప్పుడో అన నేల? 'శుభస్య శీఘ్రు' మ్మని పెద్దల వాక్యము. రేపే వెళ్లుదము.

మల్లా: దిగంబర రావుజి! నాయందు నీకు ప్రేమ అపారము.

దిగం: స్నేహములో ఇట్టి ప్రశంస కూడదు. అన్నియు చక్కఁబడినపుడుసుమీ మన పరిశ్రమ ఫలవంతమైన దనుకొనవలసినది. తప్పక పని జరుగు ననియే నానమ్మకము. మన ప్రయత్నము మనము చేయుదము. రేపు మఱల కలియుదము; నేఁటికి సెలవా?

అనుచు దిగంబర రావు మల్లాజి యిలు విడచి గృహోన్ముఖుఁడయ్యెను. మల్లాజియును బయటికి వచ్చి, దిగంబర రావును కొంతదూర మంపి, తిరిగివచ్చుచు, " 'అడఁబోయిన తీర్థ మెదురైనది.' దిగంబరరావు సూచన ఫలింపవచ్చును. రేపటితో నా ప్రయత్న మొకరూపము నందవచ్చును.'' అనుకొనుచు లోని కేగెను.

5

మల్లాజికి చెప్పిన మాటచొప్పున మఱునాఁడు దిగంబరరావు మల్లాజిని వెంటనిడుకొని రఘోజీ యాదవరావు భవనమున కరిగెను. యాదవరావు వారిని సగౌరవముగ గూర్చుండఁజేసి కుశలప్రశ్నము జరిపెను. ఉచితరీతిని జవాబొసంగుచు దిగంబరరావు మల్లాజి విషయము ప్రస్తావన సాఁగించెను.

దిగం: మీ పేరు ప్రతిష్ఠలను విన్న మల్లాజి మిమ్ము దర్శింపవలె నని మిక్కిలిగ ఉవ్విళ్లూరుచుండుటచే స్వతంత్రించి నేను వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చితిని.

యాద: ఎంతమాట! మిత్రుఁడవు, నీకు లేని స్వతంత్రత ఏమి? నీకు మిత్రుఁడైనచో నాకును మిత్రుఁడేకదా?

దిగం: ఈ ఒక్కమాటవలననే మీ సౌజన్యము, మాయందు మీ అనురాగము, అభిమానము వెల్లడియగుచున్నవి.

మల్లా: నేఁడు సుదినము. 'సజ్జనసందర్శనము సంపత్కర' మని పెద్దల నుడి. ఇన్నినాళ్లుగ మిముఁగూర్చి వినుటయే కాని, మిము స్వయముగ దర్శించి, మీతో భాషించు భాగ్యము కలుగలేదు. మిత్రుఁడు దిగంబరరావుజి ధర్మమా అని నేఁటి కదియు సిద్ధించినది.

యాద: మీ రేమో పెద్దమాటలతో ననుగూర్చి హెచ్చుగ

పలుకుచున్నారు!

మల్లా: మీ నయభాషణము మీ ఉన్నతికి మెఱుఁగువెట్టు చున్నది

దిగం: సాధారణముగ ఎంతయో పరిచయముండినఁ గాని యెదుటివారి తత్వమును సరిగ తెలిసికొనుట సాధ్యము కాదు. మల్లాజి కుశాగ్రబుద్ధి. ఇతఁడు సూచినట్లు మీ సహజమగు సౌజన్యము నింతలో తెలిసికొనఁ జాలెను. గుణవంతులు గుణవంతుల నాకర్షింతు రనుట ఇట్టిదేకదా? మంచి షరాబు రత్నము విలువను ఇట్టె చెప్పును; గాజుకుప్పెను అంటకయే ఆవల నుంచును. ఎదిరి ప్రతిభ నెఱిఁగి వర్తించుట భోంస్లాలకు వెన్నతోఁబెట్టిన విద్య. విద్యావంతుఁడగు మల్లాజి మాటలపొందిక, వ్యవహారిజ్ఞానము మెచ్చఁదగినవి.

యాద: నిజ మంతియె. భోంస్లాలు ప్రతిభావంతు లనుటకు సంశయ ముండదు. మల్లాజితో పరిచయ మమూల్యము. ఇతఁడును అహ్మదునగరవాసి యయ్యెఁ గాన, మన యీపరిచయము వృద్ధియై, శాశ్వతముగ నిలువఁ గలదనుకొనవచ్చును.

మల్లా: అదియె నా కోరిక — ప్రార్థన.

దిగం: నాకు మిక్కిలిసంతోషమగుచున్నది. మల్లాజి అహ్మదు నగరవాసి యగుటయె కాదు. మఱియొక అడుగు

ముందుకు సాఁగి, తనసామర్థ్యముఁ జూపి అహ్మాదు నగరపు అభినందనము లందఁగోరుచున్నాఁడు.

యాద: సుల్తానుగారికొలువులోఁ జేరవలె నని ఉద్దేశము కాఁబోలు ?

మల్లా: అర్హతయున్నచో, నా ఆశయ మది. నా అర్హతను నేను చెప్పుకొనుటకంటె, మీవంటివారు చూచి నిర్ణయించుట అవసరము. అర్హత లేదని నేను తెలిసికొన్నచో తక్షణమె నా కోరికను విరమించుకొనఁగలను. 'గొంతెమ్మ కోరికల' వలన ప్రయోజన ముండ దని నా నమ్మకము.

యాద: మల్లాజికి మంచి భవిష్యత్తు కల దని తోఁచుచున్నది.

మల్లా: మీ ఆశీర్వాదబలము

దిగం: సుల్తానుగారి దర్శనమైనచో, మల్లాజికోరిక నెఱవేఱఁగల దని నా నమ్మకము. ప్రతిభావంతులకు అహ్మాదు నగరము ఆశ్రయ మని ప్రతీతి. మల్లాజి అదృష్టము మంచిదైనచో సుల్తానుగారి కొలువు దొరకును.

మల్లా: నేఁటి యీ సమావేశముతో సంశయములను మబ్బుతెరలు విచ్చినవి. భవిష్యత్తును పాఱఁజూచినచో బంగారు రేఖలు పొడగట్టుచున్నవి.

యాద: ఇంతటి ఉత్సాహవంతునకు నెఱవేఱనిపని యుండదు.

మల్లా: మీ దర్శనమున నా ఉత్సాహ మినుమడించినది.

దిగం: ఉత్సాహమె కాదు. ఉన్నతియు నినుమడించును.

యాద: (చిఱునగవుతో) నామీఁద ఏదియో పెద్ద భారము పెట్టఁ జూచుచున్న ట్లున్నది.

దిగం: మల్లాజికి సుల్తానుగారి దర్శనము చేయింపుఁ డని మా కోరిక.

మల్లా: మా ప్రార్థనను మన్నింపక తప్ప దని మనవి.

యాద: సుల్తానుగారి దర్శనము సులభమైనపనియే. దానికై మీరు న న్నింతగ ఏల కోరుచుంటిరో తెలియదు.

మల్లా: సుల్తానుగారిని దర్శించుట సులభమె కావచ్చును. కాని, మిముబంటివారి పరిచయభాగ్యముగలవాఁడ వని ఆయన తెలిసికొనినఁగాని కార్యము ఫలింప దని నా తలంపు.

దిగం: మల్లాజి స్వయముగనె సుల్తానుగారిని దర్శింపఁగలఁడు. దానివలన ప్రయోజన మేమి? సుల్తానుగారిదర్శన మందఱకు లభింపవచ్చును. కాని, ఆయనదయ లభించుట అంతసులభము కాదు కదా? అందుకై యెక్కువ యోగ్యత అవసరము. అది మీతోడి పరిచయము. తగిన సమయముగూడ సమకూడ వలెను. అది మీరు విచారించి యెఱింగింపవలెను.

యాద: అట్లె కనుఁగొందును.

దిగం: మీ మాట సుల్తానుగారి మనసుకెక్కును.

యాద: ఇంతకును అవకాశముగూడ ఉండవలెనుకదా?

మల్లా: అది నాభాగ్యము.

యాద: అవకాశమునుబట్టి ఆలోచింతము.

దిగం: మీ లున్నంతలో సాయముచేయుఁడు.

యాద: ఇన్నిమార్లు చెప్పవలెనా ?

మల్లా: మీ ఆదరణకు కృతజ్ఞుఁడను.

దిగం: సెలవా ?

మల్లా: నేఁటికి సెలవు.

యాద: మంచిది పోయిరండు.

పని ఫలవంతము కాకపోదనుకొనుచు దిగంబరరావు, మల్లాజి గృహోన్ముఖు లైరి.

6

"కాయా, పండా? చెప్ప రేమి? ఆలోచన ఎందుకు? కాయా? పండా? పలుకరు? లేఁడా? కాదనినాఁడా? దిగంబర రావుజీ మాటలు నీటిమూట లేనా? సంగతి ఏమిటి?" - అని, గుమ్మములో కాలిడుచున్న మల్లాజిపై ప్రశ్నల పరంపర సాగించినది దీపాబాయి. చంకలోనిబిడ్డను సవరించి ముద్దిడుకొనుచు, "ఏమిటి, ఏమాటయు చెప్పరు! కన్నులప్పగించి నిలుచుట నేర్చుకొనుచున్నారా ఏమి? పోయినపనిఏమయ్యెనో ఇంటికి వచ్చినవెంటనే చెప్పవలె నని ఇం కెప్పుడు నేర్చుకొందురో? ఇదుగో, పాజి. నాకుఁగాకున్న వీనికైనఁ జెప్పుఁడు.

కాయా, పండా?'' అనుచు ఆమె మఱల ప్రశ్నించినది.

"కాయకాదు, పండుకాదు,'' అనుచు చిఱునగవుతో మల్లాజి మెల్లగ పల్కెను.

దీపా: ఇదెక్కడి విడ్డూరము! క్రొత్తపట్టణమునకు వచ్చుటతో క్రొత్తవిద్యలు పట్టువడుచున్నవి కాంబోలు! కాయ కాదంట, పండు కాదట! ఎక్కడిసరసము! ఎవరైన విన్న నవ్విపోదురు. చాలులెండి! ఫలిత మేమియో ముందు చెప్పండి. తరువాత మీ చమత్కారముల సంగతి చూడవచ్చు.

మల్లా: చెప్పుచుండంగనె ఇంత తొందర యేల? నిజమిదియే. కాయకాదు ; పండుకాదు ; దోరమాంగినది.

దీపా: అనంగా ?

మల్లా: వినంగా తెలియును.

దీపా: వీనులవిందా ?

మల్లా: తేనెలపొందు గూడ.

దీపా : సరి, దారికి రండి. యాదవరావుజి కన్పించెనా ? దిగంబరరావుజి యిక్కడ చెప్పినంత చనువుగా ప్రవర్తించెనా ?

మల్లా: దీపా! నీకు అన్నియు అనుమానములే. అందులో ఆత్రము హెచ్చు.

దీపా: లేదు లెండి. అట్లయినచో తిన్నగ నున్నసోఫాపై కూర్చుండి, చల్లగా, మెల్లగా, విశ్రాంతిగా

ఒక్కొక్క మాట ఒక్కొక్కసారిగ చెప్పండి. ఇదిగో, మీకు తోడు,—అనుచు పాజిని అందిచ్చెను.

మల్లా : పాజి, బంగారుకొండ. నీని అదృష్టమె. పని అనుకూల మగు ననియె తోఁచుచున్నది. యాదవరావుజిని కలసి మాటలాడినారము. అతఁడు మంచి ఆదరణ చూపినాఁడు.

దీపా : యాదవరావుగారన్నచో సుల్తానునకు గుండెకాయ యఁట. ఆయన పలుకుబడి, ఐశ్వర్యము మొదలగు వానినిగూర్చిన ముచ్చట్లు వినిన ముక్తాబాయి, ఇందుబాయి చెప్పిరి. ఆయన చాల మంచివాఁడని పేరఁట. కనుకనె మీ ప్రయత్నము సఫలమగు నని నాకు నమ్మకము కలిగినది. అందువలననె ఆ మంచిమాటను చెవిలో వేసికొనవలె నని తొందరపడితిని.

మల్లా : నీవు విన్నది నిజమె. చూడఁగనె యాదవరావు అట్టివాఁడనియె నాకు తోఁచినది. ఆయనతో మాటాడుటయె గౌరవ మనిపించినది.

దీపా : సుల్తానుగారికి సిఫారసు నిచ్చెద ననినాఁడా?

మల్లా : సామాన్యులకును, గొప్పవారికిని గల భేద మదియే. ఆయనవలె సుల్తానుగారితో పరిచయమున్న ఇంకొక వ్యక్తియైనచో – అడుగఁగనె, 'సుల్తానుగారా! నే నెంత చెప్పిన అంత,' అని పల్కెడివాఁడే.

దీపా : మఱి, ఆయన ఏమనెను?

మల్లా : ఏమని ననుకొందువు ?

దీపా : నేననుకొనుట కేమి లెండి. అనిన దేదియో చెప్పండి.

మల్లా : 'అవకాశమునుబట్టి ఆలోచింతము,' అనెను.

దీపా : ఈ మాటనుబట్టుకొనియేనా దొరమాఁగినదని సంతో షించుచుండిరి ? అయినచో, 'సరి కాదు' నట్లే.

మల్లా : పొరపడుచున్నావు. తప్పక చేయఁదలఁచిన పనిని గూర్చియు అట్లనుట గొప్పవారి లక్షణము. అంతటి వాఁడు ఆ మాత్రమనుటయె పదివేలు నీవు లోకపు పోకడను బాగుగ గమనింపవు. ఎట్టి పనికైనను, 'అబ్బె, అది దెంత ? తప్పక చేయుదును.' అనువారి వలన పనులు జరుగుట అరిది. పనులు కాని సందర్భ ములలోఁగూడ అట్లనుట వారి కలవాటు. సాధా రణముగ ఫలితము మాత్రము శూన్యము. యాదవ రావుజీ ఆ తరగతికి చెందినవాఁడు కాఁడు. కావు ననె, ఆయనవలన తప్పక సాయము జరుగు నని తలంచుట.

దీపా : మీకు ఎక్కడ నమ్మక మెక్కువయో అక్కడనె నా కనుమాన మధికము; ఏమి చేయుదును ?

మల్లా : ఏమియు చేయ నవసరము లేదు; ఊరక చూచు చుండుము. అన్నియు ననుకూలమగును. ఇదుగో షాజి, నా మాటయె గెల్చునని నవ్వుచున్నాఁడు.

దీపా: కాదు, మీమాటలోనమ్మకము లేదని నవ్వుచున్నాఁడు.

మల్లా : లేదు, నీ అనుమానమునుగూర్చి నవ్వుచున్నాఁడు.
కాదటోయి, షా?

దీపా : అవునటోయి, షా?
అనుచు నిర్వురు, చిదిమిన పాల్గారు షాజి లేఁత బుగ్గలపై ముద్దు లద్దిరి.

* * *

7

నాఁడు షాజి పుట్టినరోజు. మల్లాజి యింటిలో ఉల్లాసము వెల్లివిరిసెను. గృహమంతయు చక్కఁగ అలంకరింపఁబడుచున్నది. పనికత్తెలలో పోటి పరవళ్లు త్రొక్కుచున్నది.

"మ్రుగ్గులుపెట్టు నాపని ముందు కావలయు."

"దొరసానిగారిమెప్పు దొరకుట ఎవరికో ఈరోజు చూడవలయు."

"సుందరి పేరులోని అందము పనిలో లేదే?"

"నీ మాటలలోని పస నీరూపములో లేనట్లే."

"అబ్బ! అంత రూపవతివి కాఁబోలు? చిదిపి దీపము పెట్టుటయె తరువాయి ఏమో!"

"ఇట్లు మాటలతో ప్రొద్దు జరిపితివా ముందు నిన్ను చిదిపిపెట్టును దొరసానమ్మ."

"మాటలాడుచున్నను,పనిమానక చేయుచున్నా నని

చూడలేవా ఏమి?"

"నేను చూచు టెందులకు? చూచునది, తప్పు ఉన్న చూచునది దొరసానమ్మగారు."

"కాదులే, ఈ 'కాస్త'లో నీకు మేస్త్రీపని వచ్చినది అనుకొంటిని."

"అనుకొందువు, నీకేమి ఆపా, హద్దా?"

"రెండును ఉన్నవి. కదిలితే నీమాటలు ఆపు; కదలకుంటె నీ ఆకారము హద్దు."

"చాలులేవె, వంగనాచి."

"అయినదమ్మా నాపని. పూలచెండ్లు గ్రుచ్చుట పూర్తియైనది."

"నావంతు గంధము తీయుట కూడ పూర్తియైనది."

"పన్నీరు కలుపు నాపని కాలేదనియా? ఇదిగో, ఇంతలోననె అయినది."

"వచ్చుచున్నారు అపుడె ముత్తైదువలు."

"అందఱు పిలుపు అందినవారేనా?"

"గొప్పవారి యిల్లు అనఁగానే పిలువనివారు గూడ కొందఱు వచ్చుచుందు రని నీవు ఇంకను తెలిసికోలేదా?"

"చాలులేవే, పిల్లకానా! చాలించు నీ ప్రసంగము. 'కందకులేని దురద చేమకెందుకు?' గొప్పవారి విషయములు ఎటుచెప్పినను కష్టమె. కత్తిమీఁది సాముపంటిది. 'కంటికి తగిలే పుల్లను కనిపెట్టి నడువవలె' అని మఱచిపోకు,"—

అనుచు తలకొక మాట దొర్లించుచు పనికత్తెలు తమతమ వంతు పనులను చక్కఁబెట్టిరి.

ముత్తైదువలు వచ్చిరి. దీపాబాయి స్వయముగ పేరు పేర అందఱ నాదరించి కూర్చుండఁబెట్టెను. పాజి చక్కఁగ అలంకరింపఁబడెను. వేడుకలు ప్రారంభమయ్యెను. ఒక ప్రక్క పాటలు; వేఱొక చక్కి మాటలు; ఒండొరుల కుశల ప్రశ్నలు; వరుస మాటలు; 'ఎకచకలు, పకపకలు!'

ముత్తైదువలకు మర్యాద లన్నియుఁ గ్రమముగ జరుగుటకు దీపాబాయి యేర్పాటుగావించెను. కొందఱు పీవనలు పట్టుటకు నియమింపఁబడిరి. పసుపు పూయుటకు కొందఱు. బొట్టు పెట్టుటకు మఱికొందఱు. పండ్లు పంచుట కొందఱి పని. పన్నీరు చల్లుట మఱికొందఱి విధి. అత్తరుపూయుట కొందఱి వంతు. తాంబూలము లిచ్చుట మఱికొందఱివంతు. 'పింగళి వారి పేకివలె చెప్పుటయె తడవుగ అందఱు అన్ని పనులను నిర్వర్తించుచుండిరి. దీపాబాయి చూపు ఆదరణకు, చతురతకు ముత్తైదువలు మురిసిపోయిరి.

"చిట్టిబాబు సింగారమును వదినెగారె స్వయముగ చేసిన ట్లున్నది?"—అన్నది ఒక లతాంగి.

"అది మా అన్నగారి ఆజ్ఞయేమో?"—అని అందు కొన్నది ఇంకొక యిగురుబోఁడి.

"అయినను వదినెగారి వాసి తగ్గదులే," అనినది తొలుతటి శొయ్యాలి.

"వాసి హెచ్చునేమో!" అని కల్పించు కొన్నది వేఱొక కాంతామణి.

"వారి వాసి-వన్నె కొలుచు కొలతబద్దలా ఏమి మీరు?"—అని సూటిగ ప్రశ్నించినది మఱొక సుందరాంగి.

"కొలతకు అవసరము భేదముండినఁగదా వారిలో," యని సూచించినది కొండొక సుదతీమణి.

"చెల్లెండ్రు తర్కములో పడిరి. అయినను నాకెందుకు, పెద్దదానను? మంచి వేడుక జరిపినది దీపాబాయి. ఈమె కడుపు చల్లగ పాజి నూతేండ్లు వర్ధిల్లవలె. ఈ అత్తరు పన్నీరులవలె పాజి గుణములు అందఱిని ఆకర్షింపవలె," అని ఆశీర్వదించిన దొక పండుముత్తైదువ.

"పాజికి తమ్ములు, చెల్లెండ్రు తప్పక కలుగవలెను," అని నవ్వుచు పలికిన దొక జవ్వని.

"అంతే, అంతే," అనుచు వారిజాక్షులు కొందఱు వంత పాడిరి.

ముత్తైదువలు పెక్కు రీతుల పాటల వెంట మాటలఁ గలుపుచు, పండుగకు నిండుసొంపు నించి, పూర్తి గావించిరి. వారి పలుకులకు దీపాబాయి చిఱునగవుదొంతరలు జవాబులుగ వర్తించెను.

* * *

8

దిగంబరరావు మూలమునఁ గల్గిన పరిచయమును పురస్కరించుకొని మల్లాజి యాదవరావు భవనమునకు రెండు, మూఁడుసారులు వెళ్ళివచ్చెను. 'లోకాభిరామాయణము'తో ప్రసంగములు జరిగెను. కాని, సుల్తానును చూచువిషయమై యాదవరా వేమియు సూచింపలేదు. మల్లాజియు మాటాడుటకు సాహసించలేదు.

రోజులు గడచినవి. మాసములు నడచినవి. కాని, మల్లాజి కోర్కెనుగూర్చి యాదవరావు ఒక్కమాటయు మఱల పలుకలేదు. చూడవెళ్లినపుడెల్ల మల్లాజికతఁడుచూపు మర్యాదలో లోటు లేదు. 'తొలినాఁ డెట్లో మలినాఁడు నట్లే' యనిన ట్లుండెను. కాలముమాత్రము దొర్లుచుండెను.

మల్లాజిస్థితి యిఱకటమైనది. కోరిక తీఱకపోయె నని మనసులో ఆవేదన.

"ఏమండీ, యాదవరావు ఏమనినాఁడు?" అని రోజు రోజు ఇంటిలో ఇల్లాలి ప్రశ్నలు.

"పదేపదే చెప్పుట పాడిగాదు. చెప్పినమాట మఱచువాఁడు కాఁడు యాదవరావుజి," అని దిగంబరరావు ఓదార్పు.

"నా విషయ మేమి చేసితిరి? అని యాదవరావును సూటిగ ప్రశ్నించుద మన్న,—తొందరపడినచో పనులు కావుసుమీ— అని మందలించు నేమో? నే నడుగక మిన్న

కున్నచో, అవసరమున్నవాఁడు అడుగక పోయెనని ఉపే క్షించునేమో? దివాణములోని సమాచారము లేమో ఇదమిత్థ మని తెలియుట లేదు. అవకాశ మిప్పు డున్నదో, రానున్నదో, మిగిలిపోయినదో ఎవరు చెప్పుదురు? ఏమిచేయ వలెను? ఏమి చేయరాదు? ఏమైనను పని జరుగవలెను. ఏ పనికిని ఎక్కువ తొందర కూడదందురుకదా? అట్లని యూర కుందునా? అధికముగ ఆలస్యమైనచో అమృతముకూడ విష మగునందురే? మధ్యమార్గ మేమి?" అని మల్లాజి ఆలోచన.

"ఏపనికైనను కొంత సహనము అవసరము. అట్లని సాహసముకూడ కొంత ఉపయోగకరము కాకపోదు. ఏమైనఁ గానిమ్ము. నేఁడు యాదవరావుగారిని కలిసికొని ఏమి జరిగినది కనుఁగొందును. దిగంబరరావును కూడ వెంటఁబెట్టుకొని పోయిన బాగుండునుకదా? నాబదులు అతఁడే ప్రశ్నించును. దానితో విషయము తేలును. కాదు. ఒంటరిగ యాదవరావు గారిని ఎన్నిసారులో దర్శించితిని. ఆయన మిక్కిలి మర్యాదగ మాటలాడుచుండెను కదా? ఇంతలో ఈ పనికై దిగంబర రావును తీసికొని వెళ్లినచో ఒత్తిడి పెట్టినట్లుండును. అందు వలన ఆయన మనసుకు కష్టము కలుగవచ్చును. దాని కేల అవకాశమీయవలెను? అదియె కాదు; చీటికి మాటికి దిగంబరరావును తీసికొని వెళ్లినచో ఎట్లుండును? అతఁడు లేనిదే ఏపనియు చేయలేనివాఁడ నని ననుఁగూర్చి యెవరైన అనుకొనవచ్చును కదా? అట్లయినచో నా కేమి ప్రాముఖ్య

ముందును? ఇదేమి? పనియగుట ప్రధానమా, నా ప్రాముఖ్యము ప్రధానమా? రెండును అవసరమే. కాఁబట్టి రెండింటిని సాధించవలెను. మార్గము? యాదవరావుగారితో విషయమును స్వయముగ ప్రస్తావనకుఁ దెచ్చుటయే''—అని తుదికి నిశ్చయించుకొని, ఒకనాఁటిసాయంతనమతఁడు యాదవరావు భవనమునకు బయలుదేఱెను.

*　　*　　*　　*

9

సాయంతనము వేళ పూలతోఁటలో విశ్రాంతిదీసికొనుచున్న యాదవరావును సమీపించి మల్లాజి నమస్కరించెను. యాదవరావు సగౌరవముగ అతనిని ఆసన మలంకరింపఁజేసెను. పూఁదోఁట అందమును బురస్కరించుకొని మల్లాజి సంభాషణ మారంభించెను.

మల్లా: ఈ పూఁదోట మిక్కిలి అందముగ నున్నదండి. మీరు దీనిని గూర్చి ప్రత్యేకముగ శ్రద్ధతీసికొని యుందురు.

యాద: నేను ప్రత్యేకముగ తీసికొనిన శ్రద్ధ యేమి యున్నదండి? మా తోఁటమాలి కష్టించి పనిచేయును. ప్రతి మొక్కను ప్రేమతో పెంచును.

మల్లా: మొక్కలను పెంచుట పిల్లలను పెంచుట వంటిది.

ఎల్లపుడు తగిన పోషణ యుండినఁగాని అవి వృద్ధి పొందవు. ఇంతకు యజమానుఁడు అభిరుచి గలవాఁడైనచో, తోఁటమాలి శ్రద్ధతీసికొనక తప్పదు. చెంత పూఁదోఁట యుండుటవలన భవనమునకు శోభ హెచ్చును.

యాద: అన్ని హంగులు కల్గిననే కదా దేనికైనను అంద చందములు ?

మల్లా: బాగుగ చెప్పితిరి. అది సత్యము, సహజము గూడ.

తాను కోరుకొనినమాట మల్లాజికి మనసులోఁ దట్టినది. కాని, వెలుపలికి పొంగలేదు. తనసమాధానమును పొడిగించినాడు:

"కాని, హంగులను కల్పించుకొనుటకుఁగాని, కల్పించుటకుఁగాని అవకాశములును ఉండవలెను కదా!"—అని.

యాద: నిజమంతియే. అవకాశమును బట్టియే పనులు జరుగును. అవకాశము లేనపుడు అవసర మెంతయున్నను ప్రయోజన మేమి యుండును ?

మల్లాజికి మనసులో ఆందోళన హెచ్చినది. తాఁ గోరిన విషయమును గుఱించియె యాదవరావు అటు లనుచుండెనా ?—అని అనుమానము కల్గినది. మఱల సమాధానము సాగించినాఁడు మల్లాజి :

"సాధారణముగ నంతియె. కాని, కొన్ని సందర్భములలో కొన్ని పనులు జరుగుటకు అవకాశమే కల్పింపఁబడవలసి

యుండును,'' అని.

అట్లనెనుగాని అంతటితో మల్లాజికి మనశ్శాంతి కలుగలేదు. సుల్తానుదర్శనమునుగూర్చి తా నడిగిన విషయమునకు సమాధానముగనే యాదవరావు అట్లనుచుండె నని మల్లాజికి అనుమాన మినుమడించినది. పని కా దని తేటతెల్లముగ చెప్పుటకుఁగాని, తొందరపడకు మని సూటిగ హెచ్చరించుటకుఁగాని యిష్టము లేక అతఁ డట్లనుచుండె ననియె మల్లాజి నమ్మకము. అట్టి స్థితిలో నిఁక యాదవరావును స్పష్టముగ అడుగుటయు లాభము గా దనియె అతఁడు నిశ్చయించుకొనెను. యాదవరావు ఉద్దేశ్యపూర్వకముగ అట్లనుచుండెనో, లేక ప్రసంగవశమున సందర్భమునుబట్టి సాధారణముగ అట్లనుచుండెనో తెలిసికొనఁగోరి మల్లాజి మఱల పల్కెను :

''మీ భవనమునకుఁగల పెద్ద ఆవరణము చక్కని తోఁటను పెంచుట కవకాశ మిచ్చినది. ఇంత ఆవరణము లేకున్నను తోఁట కావలె ననుకొన్నచో అది పెరుఁగుటకు తగిన అవకాశమును కల్పింపలేకపోరు,''—అని.

యాద: ఔను, ఆ మాటయు నిజమే. 'మనసు గల్గిన మార్గముండు'నని సామెత యున్నది కదా ?

తల్లడిల్లిన మల్లాజి మనసు చల్లఁబడినది. ముఖము విప్పారినది. ఆలసింపక అతఁ డందుకొనెను :

''ఔను, ముఖ్యముగ మీబోఁటి వారియెడ ఆసామెత

తప్పక వర్తించును. సమరులు తలపెట్టిన పనులు జరుగక తప్పవు,''—అని.

అంతటితో మల్లాజికి తృప్తి కలుగ లేదు. తానుయాదవ రావు నర్థించిన విషయ మేమయ్యెనో ఎంతకు నతఁడు చెప్ప కుండుటచే లోలోనఁ జింతించెను. విషయము నెట్లైన రాఁబట్ట నెంచి యిట్లనెను :

"మీ పరిచయ మేర్పడినప్పటినుండియు మిమ్ము తఱచుగ దర్శింపవచ్చుచున్నాను. దీనివలన మీపనుల కేమియు భంగము కలుగుట లేదుగదా! ఎక్కువ స్వాతంత్ర్యము దీసికొనుచున్నాను."

యాద: మిత్రులను తఱచుగ కలియుట నాకు సంతోషకర మైన విషయము. దీనికై మీ రింతగ నొచ్చుకొను టెందులకు?

యాదవరావు చెప్పిన సమాధానము సరసముగ నున్నది. కాని, అందు మల్లాజి అనుకొనినమాటలు లేవు. ఇఁక సూటిప్రశ్న తప్పదని యతఁడు నిశ్చయించుకొని యిట్లనెను:

"లోగడ మిమ్ము సుల్తానుగారి దర్శన మిప్పింపుఁ డని ప్రార్థించితిని. మిత్రుఁడు దిగంబరరావుజీకూడ ఆ సందర్భమున 'అదనుచూచి సాయము చేయుఁ'డని మీతో చెప్పెను. నాకీఉపకార మెపుడుజరుగునో తెలిసికొనవలె ననియున్నది."

యాద: ఔను, నేనదియే చెప్పఁబోవుచుంటిని. ఇంతలో మీరే ఆ ప్రసంగముఁ దెచ్చితిరి. నిన్ననే సుల్తానుగారిని

దర్శించితిని. మీవిషయమించుక సూచించితిని. మీరు అన్ని సంగతులను స్వయముగ వారితో చెప్పుకొన వచ్చును. రేపే వారిని మఱల దర్శించుటకు ఏర్పాటు చేసితిని. మన మిద్దరము కలిసియే వెళ్లుదము.

మల్లా: చిత్తము. రేపు సాయంకాలము ఇచ్చటికి వచ్చెదను. కలిసి వెళ్లుదము. మీకు శ్రమ గల్గించుచున్నాను.

యాద: శ్రమ ఏమున్నది? మీపని యగుటయె సంతోషము.

మల్లాజి "సెలవా?" అనుచుండ, "మంచిది, పోయి రండు," అనుచు యాదవరావు మాట గలిపెను.

* * * *

10

మల్లాజి 'రొట్టె నేతిలోఁ బడినది.' సుల్తానుదర్శనమైనది. యాదవరావుమాట గౌరవింపఁబడినది. మల్లాజికి ప్రభుత్వోద్యోగము లభించినది. సర్కారుపనిలో నిప్పు డతనికి శ్రద్ధ యెక్కువ, తీరుబడి తక్కువ.

"ఇదుగో, షాజి. అంతయు వీని అదృష్టమే. ఏమి బహుమతి నిచ్చెదవో వీనికి?"---అనుచు ఒకనాఁడు దీపాబాయి షాజి నెత్తికొని వచ్చి మల్లాజి కందీయఁబోయినది.

"ఉండుండు. షాజికి బహుమతియా? ఇదిగో, వాఁడు నీ చేతిలో నుండఁగా ఒక ముద్దు, నా చేతిలోనికి వచ్చినపుడు

రెండుముద్దులు బహుమతి. అంతేనా, షా ?"-అనుచు మల్లాజి, షాజినందుకొని, ముద్దిడుకొనెను.

దీపా: చాలులెండి, చౌకబహుమతితో సరిపెట్టితిరి. పసికూన వాఁడడుగలేనివాఁడని తప్పించుకొనఁజూచుచున్నారు మఱి నాకేమి బహుమతి? నాకు విలువగల బహుమతి నీయక తప్పదు.

మల్లా: తప్పక. అడుగఁగలదానవు నిన్నెట్లు తప్పించుకొనఁ గలను? విలువగల బహుమతి నీయవలసినదే. మల్లాజి మాటతప్పని వాఁడని నీకు చెప్పనక్కఱలేదు కదా? ఇదిగో, ఇంతకంటె ఎక్కువ విలువగల వస్తువును నీకేమి తేఁగలను? తీసికో, అమూల్యరత్నము-షాను. -అనుచు షాజిని దీపాబాయికి తిరిగి యిచ్చెను.

దీపా: వహ్వా! ఏమి చతురత! సుల్తానుగారి కొలువుతో దొడ్డబుద్ధి రావలసినదే, ఏది? పోనిండు. 'మాది మా కిచ్చుటయే మడిమాన్యములిచ్చుట.' ఇప్పటికిదియె పదివేలు.

మల్లా: అదిగో బండివచ్చినది. అవసరమైన సర్కారు పని కొంచెమున్నది. జరూరు పోయిరావలెను.

దీపా: అబ్బా! అపుడే సర్కారుపని తొందరలు పట్టినవి. ఇంక మీ కింటకాలు నిలువదు. దివాణపు చదరంగముతో తీఱికయె యుండదు కాఁబోలు!

మల్లా: అనుభవముగల ప్రాఁత ఉద్యోగులకె తీఱిక లేకుండ

పనిజేసినను సర్కారు పనిలో మెప్పు పొందుట సులభముకాదు. ఇంక క్రొత్తవారిమాట చెప్ప నెందులకు? ఏమైనను కోరి తెచ్చుకొనిన కొలువు. ఏమాత్రము లోపము గల్గినను మాట దక్కదు.

దీపా: లోప మెందులకు కలుగును? పనుల నన్నింటిని స్వయముగ శ్రద్ధతో చూచుచుంటిరి కదా! ఇంకేమి భయము?

మల్లా: కొండెములు చెప్పువా రున్నచో లేని లోపములు కనంబడును. ఎవ రెట్టివారో పూర్తిగ తెలియనపుడు ఎక్కువ జాగ్రత్తతో నుండవలెను. ఒడలంతయు కన్నులు, చెవులుగ వర్తింపవలెను. ప్రభువును మెప్పించవలెను. తోడి యుద్యోగుల అభిమానమును సంపాదింపవలెను. ఉన్నత పదవులను చేరుట కిట్లు నిచ్చెన మెట్లు పెక్కు లుండును.

దీపా: మీ రాజకీయ శాస్త్రమును, ఉద్యోగసూక్ష్మములను నాముందు వల్లె వేయు టెందుకు? ఇచ్చినవారు మెచ్చవలెను; పుచ్చుకొన్నవారు మెప్పించుకొన వలెను. మధ్య నా కెందుకు? పదవులు, మెప్పులు పంచుకొనను కదా?

మల్లా: క్రొత్తగ పంచుకొను టేమి? అసలు సహభాగినివె కదా?

దీపా: అసలు లేదు, వడ్డీ లేదు.

మల్లా: సరి. నీ సల్లాపములతోఁ గూర్చుండినచో సర్కారు పని యే మగును ?

దీపా: ఏ మగును ? చక్కఁగ జరుగును. మీరు లేకున్న అహ్మదునగర రాజ్యపు పరిపాలనా చక్రము ఆఁగి పోవును కాఁబోలు !

మల్లా: ఆఁగిపోదు. కాని, లోటు లోటే. అవు లన్నియు సరిగ నుండినఁగాని చక్రము తిరుగుటలో సౌష్ఠవము, సౌలభ్యము నుండవు.

దీపా: మీ రన్నమాట రాజ్యము విషయమునకే కాదు, ఇంటి విషయమునకుఁ గూడ వర్తించును. మరి. మీదృష్టి యంతయుఉద్యోగధర్మములపై నున్నచో ఇంటిమాట ఏ మగును ?

మల్లా: గృహచక్రము త్రిప్పఁగల సమర్థురాలవు— రాణివి, నీ వుండ లోప మేమి ? అదుగో యువరాజుగూడ అవతరించెను. ఇఁక నేమి ?

దీపా: మంచిది. బండివచ్చి చాలసేపైనది. సర్కారుపనిపై శ్రద్ధ యనఁగ ఇట్టిదె కాఁబోలు లెండి !

మల్లా: ఇ దేమి ? ఇంతలో పథకము మార్చితివి ?

దీపా: ఇపుడేకదా రాణినంటిరి ; రాణిగారికి బంగారు పతకమును బహుమతిగ తెమ్మని గుర్తుచేయుటకు ; ఆ మాట మీనోటఁ బల్కించుటకు. తెలిసినదా ?

"తెలియకున్న తెలిసికొనవలెఁ గదా రాణిగారి

హుకుము,''—అనుచు, తలపాగ సవరించుకొని, మల్లాజి బయలుదేఱి పోయెను.

*　　　*　　　*

11

సర్కారు ఉద్యోగమును సంపాదించిన మల్లాజి హుందా పెరిగినది. అహ్మదునగరపు ప్రజానీకము గౌరవించు పెద్దలలో నతఁడొకఁడైనాఁడు. క్రింది యుద్యోగుల జోహారులతనికి నిత్య నీరాజనములు. ఐదువందలమంది అశ్వారోహకులతని కనుసన్నలలో మెలఁగుదురు. దినదిన మతఁడందుకొనకయె పొందు సలాములసంఖ్యాకములు. చీటికి మాటికి ''చిత్తము, చిత్తము,'' అనువారెల్లపుడు చుట్టునుందురు.

మల్లాజిమాటకు గౌరవము హెచ్చినది. అతని దర్శనము, పరిచయము గోరువారు పెక్కురైరి. అతనితో స్నేహము గల్పించుకొనువారు, చుట్టఱికము దెల్పుకొనువారు హెచ్చిరి.

మల్లాజి తఱచుగ యాదవరావును దర్శించి యిష్టకథాగోష్ఠి జరుపును. సర్కారువిషయములను సంప్రదించును. మల్లాజి హోదా పెరుఁగుటతో యాదవరావు మల్లాజుల మనస్సులమధ్య దూరము తగ్గుట ప్రారంభించినది.

తన మాటసాయము ఫలించిమల్లాజికోరిక కొనసాగె నని

దిగంబరరావు తృప్తినొందెను. మిత్రుఁడైన దిగంబరరావు తగిన సమయమున సాయమొనర్చె నని మల్లాజి సంతోష మందెను. అవకాశము సంభవించినపుడెల్ల వారు కలిసి సంభాషించుకొందురు. ఇంటివిషయములు మొదలు రాజకీయ ములవఱకు సమస్త విషయములు సామాన్యముగ వారి సంభాషణలలో చర్చకు వచ్చును.

మల్లాజికి పనిలో ననురక్తి, మాటలలో తీయఁదనము, మనసులో ఆలోచన హెచ్చు. అవకాశమునుబట్టి అతఁడు దర్పముగ పనిని నెఱవేర్చు చెఱుఁగును. ఠీవితోఁ బాటు ధైర్యము, కృషితోఁబాటు నమ్మకము గలవాఁడు. విశ్రాంతి లేకున్నను విసుగుకొనఁడు. ఎంతటి క్లిష్టస్థితి యేర్పడినను శాంతబుద్ధితో చక్కఁబెట్టును. పని తొందరలో నున్నను, చూచెనా—పరిచయ మున్నవారిని పిలుచును. పిలిచి ఆసన మిచ్చును. ఆసనమిచ్చి ముచ్చటించును. ముచ్చటించి ముదము నించును.

ప్రభుత్వపు పనిలో మునిఁగియున్నను మల్లాజి పాజీతో 'దోబూచు'లాడుటకు సమయము గల్పించుకొనును. పసివాని లాలనలోఁగూడ పరిపాలనా విషయములను భావించుకొను చుండును. పదవిలో పైమెట్టు చేరు టెట్టు లని ఆలోచించు చుండును.

మల్లాజికి పదవివచ్చి పరపతి హెచ్చినది. దీపాబాయికి పరపతిహెచ్చి పదవి వచ్చినది. ఇంటి నౌకరుల కాజ్ఞలిచ్చుట

అనుక్షణ మామె పనియైనది.

పనియున్నటుల వచ్చి దినదినము దీపాబాయిని పలుకరించు పడఁతులు పలువురైరి. పరిచయము గల్పించుకొని, వావి గలుపుకొనువారు వందలు, వేలునైరి.

"అక్కగారు అదృష్టవంతురాలు."

"మీ మంచితనమును గూర్చి మేము అనుకొనని రో జుండదు."

"మహాలక్ష్మివి, నీ కేమమ్మా."

"వదినెగారి అందమునకు తగిన ఐశ్వర్య మబ్బినది."

"పిన్నిగారు పూలపూజఁ జేసి పుట్టినది."

"మంచినోములు నోఁచినవా రన్న మీవంటివారే."

"చిన్నదాన వైననేమి, పదిమందికి చెప్పఁగల దానవు."

"నీతో మాట్లాడు టన్న మా కెంతో సరదా."

"ఐశ్వర్య మున్నవారి నందఱిని చెప్పుకొందుమా! నీవలె మంచితన మున్నవారిమాట చెప్పుకొందుముగాని."

"మీ యిల్లు చూడ ముచ్చటగును."

"నీవంటి యిల్లాలు ఒక్కతె ఉన్నను వాడ కంతటికి కళ."

"మనకు ఇన్నాళ్లుగ పరిచయము లేకపోయినను, బంధుత్వము మాత్ర మున్నది. మీ తాతగారు, మా బావగారి పెదమామగారు అన్నదమ్ము లంట."

"తెలియక పోయెంగాని, మనకు దగ్గఱ చుట్టఱిక మున్నదమ్మా! మీ మామగారు మావారి వ్రేలువిడిచిన మేనమామకు తోడి అల్లుండే నంట!"

"మనకు బంధుత్వము గూడ ఉండియుండును. విచారించిన అందఱము బీరకాయ పీచువంటివార మే కావచ్చు."

అని తల కొకవఢువున నొడువుచు తలిరుంబోండులు కొందఱు దీపాబాయితో సన్నిహితత్వమును సంపాదించుకొన సాగిరి.

* * *

12

అది ఫాల్గునము. ఆనాండు హోళి. ఊరెల్ల పండుగ. ఇంటింట నింపైన అలంకారములు. పెద్దల యుత్సాహము, పిల్లల యుల్లాసము వెల్లువలైనవి. వసంతము వర్షమువలె భేద మెఱుంగక అందినవారి నందఱను ముంచి యెత్తినది.

వసంతమును నాజూకుగ నాలుగుబొట్లు చిలికినవారు కొందఱు, దూరమైన నే మనిచాచి చాలపడునట్లు పోసినవారు మఱికొందఱు, లోభబుద్ధి యేటి కని కుండపోంతగ క్రుమ్మరించినవా రింక కొందఱు నైరి.

"చాలు లేవయ్యా, కడవనిండుగ కలిపినట్లున్నావు!"

"క్రొత్తబట్టలని కొంచెమైన ఆపరుగా!"

"చిక్కగ కలిపితిని, కాని, లోటా చిన్నదై పోయినది; లేకుంటేనా—"

"ఒక్కమాటుతో వదలుట నేను ఎన్నఁ డెఱుఁగను."

"వహ్వా, వహ్వా! నిలువున నిండుగ పట్టినది."

"చక్కని వాఁడవులే, సాంతము తడిపితివి!"

"హై లెస్స! అందుకోలేనని అనుకొనుచున్నావా?"

"జై లెస్స! చేతికి బాగుగా దొరికితివి."— అని పలువిధములఁ బలుకుచు, కులుకుచు, కుప్పించుచు, వసంతము చల్లుచు పిన్నలు - పెద్దలు నెచటఁ జూచినఁ దామై మహోత్సాహమున మునిఁగి యుండిరి.

నేడుక సమయమున చుట్టములను, స్నేహితులను చూచి వచ్చువాడుక చొప్పున మల్లాజి షాజిని వెంటనిడికొని యాదవరావు భవనమున కేగెను. ఇతరులు పెక్కురు స్నేహితులు, చుట్టములు నప్పటికె యాదవరావును దర్శింప వచ్చి యచట నుండిరి. మల్లాజియు వారితోఁ జేరెను. యాదవరావు వారి నాదరించి మాటలాడుచుండెను.

అచటి పిల్లలగుంపు షాజి నాకర్షించెను. వెంటనే అతఁడు వారిలో నొకఁ డయ్యెను. ఆకర్షణీయములైన దుస్తులతో నతఁ డచటి పిల్లలలో - "చుక్కలలోని చంద్రుని" వలె కళకళలాడెను. అంతలో యాదవరావు కూఁతు రగు జిజీబాయి జిలుగు బట్టలఁ గట్టుకొని సీతాకోక

చిలుకవలె చివ్వునవచ్చి వారిలోఁ జేరెను.

పిల్లలందఱిదృష్టి జిజీబాయి షాజీలపైఁ బడెను. షాజి జిజీబాయిని చూచెను. జిజీబాయి షాజిని గమనించెను. పెద్దలందఱిచూపు వారిపై మరలెను. చూచుచుండఁగనె షాజి జిజీబాయిపై వసంతముఁ జల్లెను. జిజీబాయి షాజిపై వసంతము నొలుకఁబోసెను. పిల్లలు గొల్లుమనిరి. చప్పట్లు మ్రోఁగెను. పెద్దలు పక్కున నవ్విరి. విరియఁబాఱిన మోదుగులవలె, జిజీబాయి షాజీలు మెఱసిపోయిరి.

"ఈడుజోడు బాగుగ సరిపోయినది. వీరిద్దఱు ఆలుమగలైనచో అందముగ నుండును," అని యాదవరావు మందహాసము చేసెను. కొందఱు "భేషు, భేషు," అనిరి. కొందఱు "యాదవరావు నిండుమనసుతో నిట్లనుచుండెనా?" అనునట్లతని ముఖభావములను వీక్షించిరి. కొంద ఱిది సంభవమా? అనునట్లు ప్రక్కవారిని పరికించి, చూపులతోడనె ప్రశ్నించి యూరకుండిరి. ఏ మగునో, యెట్లు చెప్పఁగల మనునట్లు మఱికొందఱు చిఱునగవులఁ బఱపి సరిపెట్టుకొనిరి.

మల్లాజి భావవీథిలో మెఱపు మెఱసినది. యాదవరావాడిన పలుకులు కపురపు పలుకులవలె ఘుమఘుమ లీనినవి; తేనె చినుకులవలె తీపి గొల్పినవి. వానిని నిజము చేయవలెనని అతనికి తలఁపు గల్గినది. తలఁపు నిశ్చయమైనది. అతఁడిట్లనెను :

"విన్నారుకదా యాదవరావుజి పలుకులు! అవి చెల్లుబడి కావలెననినా అభిమతము. గౌరవనీయులూ మాటతప్పరని నా నమ్మకము."

మల్లాజి మాటలను వినుచున్న యాదవరావు ముఖము చిట్లించెను. మల్లాజి యిట్లనుచుండెనేమి అనునట్లు అచటి పెద్దలొకరిముఖమునొకరు చూచుకొనిరి. ఎవరేమి చెప్పుదురో యని అందఱు చెవులు నిక్కవొడుచుకొనిరి.

యాదవరావు పెదవులు కదలినవి. మాటపొంగలేదు. మల్లాజి అటునిటు చూచెను. తక్కిన వారిలో కనుగీటులు, తలయూపులుదప్ప సంభాషణ లేమియు సాగలేదు. 'ఔ' ననుటయో, 'కా' దనుటకు నోడి వారు నోటికి తాళము వెట్టుకొనిరి. అంతలో పిల్లలచటకు వచ్చుటయు, అందఱు లేచి సెలవుగొని యిండ్లకు బయలు దేఱుటయు క్షణములో జరిగెను.

*　　　*　　　*

13

పాజిని వెంటబెట్టుకొని మల్లాజి యిల్లుసేరెను. బండి వచ్చుచున్నధ్వని చెవిబడినంతనె దీపాబాయి గుమ్మములోని కెదురువచ్చినది. పాజిని చూచి, "బాగున్నది! మన చిట్టిబాబుపై ఇంతగ వసంతము చిమ్మినవా రెవరు? గొప్పవిలువగల క్రొత్తబట్టలని తెలియదు కాంబోలు! ఐనను, అందముగ

నుంటివిలే బాబు! హోళిపండుగ బాగుగ జరిపితివి లే,'' అనెను. మల్లాజి ఆలోచనలో మునిఁగి బదులాడకుండ లోనికిఁ బోయెను. విడువక దీపాబాయి వెంటనంటి, ''ఏమి జరిగినది? ఏదియో దీర్ఘముగ ఆలోచించుచున్నారు?'' అని యడిగెను.

మల్లా: (మందహాసముతో) జరుగవలసిన దే జరిగినది.

దీపా : అర్థము?

మల్లా: అర్థమా? ఔను. ఇప్పటికి జరిగినది అర్థము, ఇంక జరుగవలసినది అర్థము.

దీపా : ఆ అర్థముల అర్థ మేమిటి అనియే నే నడుగుట. వివరముగ చెప్పండి. జరిగిన సగ మేమియో మీరు చెప్పినచో, జరుగవలసిన సగ మేమియో నేనే చెప్పుదును.

మల్లా: అయినచో చెప్పుము మాత్రము. పాజిపై వసంతము జల్లినది జిజీబాయి.

దీపా : కానచ్చు. పిల్లలు ముద్దుగ వసంతముఁ జల్లుకొన్నచో ముచ్చటగ నుండియుండును. అందుకా యింతగ మురియుచుంటిరి? అయినచో ఇందు సగము జరుగుట ఏ మున్నది? పాజి జిజీపై వసంతముఁ జల్లుటయేనా తక్కిన సగము? ఆ పనిని పాజి అపుడే చేసియుండునే! వసంతము చిక్కలేదేమో?

మల్లా: కావలసినంత అచటనే యున్నది.

దీపా : క్రొత్తచోటగుటచే భయపడెనేమో?

మల్లా: ఉండుండు, ఆమాట భోన్స్లాలయింటి చిన్నకైన

ఉండదు; ఉండరాదు.

దీపా : మఱి ఏమందురు ?

మల్లా: షాజి జిజీపై చక్కఁగ వసంతము ~~చల్లినాఁడు~~.

దీపా : అయినచో ఇఁక నేమి? నే ననినట్లు అంతయు పూర్తిగ జరిగినదికదా? ఇంక సగము జరుగవలసి యున్నదంటి రేమి ?

మల్లా: వసంతముఁ జల్లుకొనుట వఱకైనది సగముకాదు. సగములో సగముమాత్ర నే. అంతమాత్రమె యైనచో ఇంతగ చెప్పుకొను టెందుకు ?

దీపా : మఱి ?

మల్లా: జిజీబాయి షాజీలు వసంతముఁ జల్లుకొనుట చూచి 'ఈడు బోడు బాగున్నది. వీరు ఆలుమగలైన అంద ముగ నుండును,' అని యాదవరా వనినాఁడు.

దీపా : అందమైన పిల్లలను చూచి ఆనందముతో అతం డట్లని యుండును. కాని, అట్లు జరుగవలె నని అనియుండఁడు. అంతటివాఁడు మనతో వియ్య మందుటకు ఇష్టపడు ననుకొంటిరా ?

మల్లా: ఇష్టపడు ననుకొనుట మాత్రమే కాదు ; తప్పక ఇష్ట పడవలె నని అచట చేరినవారి అందఱిముందఱ గట్టిగ చెప్పితిని. గౌరవనీయులు మాట తప్పుట తగ దనియు ఖండితముగ పల్కితిని.

దీపా : ఎట్లెట్లు ? మంచిపని చేసితిరి. ఐన, అతఁ డేమనెను?

తక్కిన వారేమనిరి?

మల్లా: ఎవరేమనఁగలరు? ఏమియు ననలేదు. యాదవరావు ముఖభావమును బట్టి నామాటలతనికి రుచించలేదు. గ్రహించితిని. తక్కినవారు ఏమనుకొనిన నేమి? ఎట్లయినను యాదవరావుతో వియ్యమందవలసినదే. మన పాజికి జిజీబాయియే భార్య కావలెను. అగును. ముమ్మాటికి నగును.

దీపా: మంచిది. కానిండు. యాదవరావుగారి అల్లుఁడనిపించు కొను అదృష్టము పాజికి కల్గినచో మనము ధన్యులమే. అంతటి మంచిరోజు ఎపుడు కల్గునో?

మల్లా: ఎప్పుడైనను కలుగవచ్చును. కల్గును. కాలము లోనె కల్గును; లేనిచో ఈ నాఁడీసంఘటనము ఈ విధముగ, జరిగియే యుండదు.

దీపా: ఔను, మీరన్నదియు నిజమే. అంతటి శుభము కలుగవలె ననియు నా కోరిక.

మల్లా: బాగున్నది! ఇంతలోననె నాకోరిక నీకోరికయైనదా యేమి?

దీపా: భేదమెఱుఁగను లెండి.

మల్లా: ఎఱుఁగ నన్నచో ఉన్న దని సూచించు లేనా?

దీపా: చాలులెండి మీ తర్కశాస్త్రము. అదిగో వంటలక్క పిలుపు; వడ్డన యైనదఁట.

మల్లా: సరి, పద. సుల్తానుగారి ఆజ్ఞకైన ఒకప్పుడు సుస్తి

జరుపవచ్చును. కాని, వంటలక్కల విషయమున వాయిదా కూడదు.

*   *   *   *

14

"నిజమున కది యోగమే. కాకేమి? యాదవరావుతో వియ్యము సామాన్యమా? సామాన్యునకు నాకది యోగమే. కాని, సంభవమా-అనునదియే ప్రశ్న. యాదవరావు గొప్ప యైశ్వర్యవంతుఁడు, పెద్ద జాగీరుదారు. సుల్తానుగారికి ముఖ్యుఁడు. ఆయనవలె భోగమనుభవించుటకైనఁ జాలిన వాఁడు. నాతో వియ్యమున కంగీకరించునా? అంతటివాని తోడనా నేను చుట్టఱికము గోరుట! ఔను. అంతటి వాఁ డగుట వలననె నేను వియ్యము గోరుట. అతఁడు సామాన్యుఁడె యైనచో నే నింతగ ఆలోచింపవలసిన పని యే మున్నది? 'పాజి యింకను బాలుఁడు; వానికిపు డేమి పెండ్లి?-' అని యెవరైన ప్రశ్నింపవచ్చును. పెండ్లి ఎప్పుడైనను జిజీబాయి నిచ్చుటకు యాదవరావు సమ్మతించినఁ జాలును. ఆయనయంగీకారము మాత్ర మిపుడే జరుగవలెను అని చెప్పెదను. ఈ సమాధానము నెవరికైన నచ్చఁజెప్పఁ గలను. ఎవరి సంగతియో యిపు డేమి వచ్చినది? ముందు యాదవరావు మనసు కుదురవలెను. అతఁడిష్టపడినచో,

అంతయు చక్కఁబడినట్లే. ఆతనిమాటను కాదనువారు, కాదనఁగలవారు నుండరు. కాదని యెవరేమి సేయఁగలరు? కావలెనని అతఁడు పాజికి తనకూఁతు నిచ్చుచో వలదనఁగల మేటి యెవఁ డుండును ? చుట్టములైనను, స్నేహితులైనను శుభకార్యమనిచూడరావలసినవారె; కాని, యితర మేమియు చెప్పఁగలవారు కారు. చెప్పరు.

"సరి బాగున్నది! తొలుత యాదవరావుమాట నిశ్చయము చేసికొనవలెను. ఆనాఁటి ముఖభావమునుబట్టి చూచినచో అతఁడిష్టపడఁడని తోఁచక తప్పదు. కాని, యిష్టములేనివాఁడైనచో ఖండితముగ ఆనాఁడే చెప్పియుండును కదా! నేను అందఱకుఁ దెలియునట్లు స్పష్టముగఁ జెప్పినను, అతఁడు మాటాడలేదు. 'మౌనము అర్ధాంగీకార' మందురు. కావున, నామాట కతఁడు కొంతవఱకు సమ్మతించినట్లే.

"కాదు. యాదవరావున కిష్టము లేదు. కావుననే, వాఁడు కనుబొమలు చిట్లించెను. నామాట నచ్చినచో నగుమొగము పెట్టియుండెడివాఁడె. అట్లు జరుగలేదు. అందఱ ముందఱ కాదని చెప్పినచో నామనసు చిన్నఁబోవునని మిన్నకుండెను. అతఁడు లౌక్యుఁడు. నాఁటికి నాగౌరవమును రక్షించెను. పిమ్మట నేమైననాయె. మాటాడని వాఁడు అంగీకరించెననుట అర్థములేని మాట.

"ఔను. ఆనాఁ డతఁ డంగీకరింపలేదు. కావునని యిపుడంగీకరింపఁ జేయవలయును. ఆనాఁడె అంగీకరించినచో

నే నింతగ ఆలోచింపవలసిన పని యే మున్నది? ఈ పాటికి పెళ్లిన పెండ్లి పందిళ్లను వేయించు చుండెడివాఁడను.

"అసలు నా కెందుకింత పట్టుదల? ఈయ నన్నవాని బిడ్డ నిమ్మని బలవంత మెందుకు? బలవంత మే మున్నది? అతఁ డనిన మాటను చెల్లించుకొమ్మనియె కదా నే ననుట? భావ మతనిది. తొలిపలు కతనిది. పలికినమాటను చెల్లింపు మని పట్టుబట్టుటయె నావంతు. మాట చెల్లించినచో నిర్వారకు మాన్యత హెచ్చును. అన్నిటికంటె ముఖ్యముగ షాజి యున్నతికి మార్గ మేర్పడును. తనయుని మేలుకంటె తండ్రి కోరఁదగిన దే మున్నది? షాజి శ్రేయము గోరుట నావిధి. నావిధిని నెఱవేర్చుకొనుటలో లోపము జరుగనీయను. ఫలిత మనుకూలముగ నుండకపోదు. ఇపుడె యాదవరావునకు కబురంపి అతఁ డేమి నిశ్చయించుకొనెనో తెలిసికొందును. ఆపై జరుగవలసిన పనినిఁగూర్చి యోజింతును,—అనుచు మల్లాజి యొకనాఁటి మధ్యాహ్నము వ్రాఁతబల్ల ముందు గూర్చుండి, బల్లపై నున్న కాగితముల నటునిటు ద్రిప్పుచు, ప్రక్కనుంచుచు, ఆలోచించుచుండెను.

"కాగితములకట్ట లెంతకును కదలకున్న వేమి? ఆలోచనల కంతులేక ట్లున్నది!" అనుచు దీపాబాయి వచ్చెను.

మల్లా: ఉన్నది, లేనిది తెలియకున్నది. తెలియ జెప్పఁగలదాన విపుడు నీవే. 'కార్యేషు మంత్రీ...' అను హోదా మీకు ఏనాఁడో పెద్దలే కట్టఁబెట్టిరి కదా!

దీపా : ఏనాఁటి మాటయో యిపు డెందుకు? ముందీ నాఁటి మాట చెప్పండి.

మల్లా: ఇంతమాత్ర మూహింపఁజాలవా? పాజి సంగతియే.

దీపా : ఏమి, యాదవరావునుండి వార్త ఏమైన వచ్చినదా?

మల్లా : వచ్చినచో ఇంక ఆలోచన చేయువలసిన పని యే ముండును?

దీపా : రానిచో ఆలోచనవలన ప్రయోజన మేమి?

మల్లా: రానిచో రప్పించుటకు.

దీపా : వచ్చినచో వైభవముగ పెండ్లి జరుపుటకు.

మల్లా: వియ్యపురాలి హోదా నీకపుడే వచ్చినట్లున్న దే?

దీపా : మీకు వియ్యంకుని హోదా రానట్లా?

మల్లా: ఏమైనను ముందు వియ్యపురాలికె పెద్దపీఁట.

దీపా : వియ్యంకునకు మీకు పెద్దవిస్తరి వేయమని చెప్పెదను లెండి.

మల్లా: ఇంకను పెండ్లి కుదుర లేదు–నీకపుడె పీఁటలు–విస్తళ్ల ప్రస్తావన? ఎంత బాగున్నది!

దీపా : అంతయు బాగున్నది. లేకేమి? ముందు మీరు పీఁట లంటిరి; వెనుక నేను విస్తళ్లంటిని. పీఁటలవెంట విస్తళ్లు వచ్చుట సహజమె కదా?

మల్లా: అది సహజమె. కాని, యింతకును యాదవరావు స్పష్టముగ అంగీకరింపకుండుట మాత్రము అసహజ ముగ, అసాధరణముగ నున్నది. ఆయనకు కబురంపఁ

దలఁచుచున్నాను. నీ వే మందువు?

దీపా : నే ననుట కేమి లెండి? మీ రే తిన్నగ ఆలోచించండి. 'మీ పిల్లను మా పిల్లవాని కీయండి' యని మనము సూటిగ కబురంపుట చుల్కన యగునేమో అని నా అనుమానము.

మల్లా: ఔను, అదియు కొంతనిజమె. అట్లయిన ఆయన మనసును తెలియు టెట్లు? మనము మిన్నకున్నచో ఆయనయు మిన్నకుండును కదా?

దీపా : సూటిగ కబురంపవల దంటిని. కాని, కథ నడుపవల దంటినా?

మల్లా: అ దెట్లు?

దీపా : కొన్నాళ్లు ఆయనభవనమునకు వెళ్లుట మాని వేయండి' 'ఏల వచ్చుట లే'దని అడుగుట కాయన ఎవరినైనను పంపక మానఁడు. అపుడే చెప్పవచ్చును. దానితో అంతయుఁ దేలును.

మల్లా: బాగున్నది. అట్లే చేయుదును.

దీపా : (నవ్వుచు) 'అట్లే' చేయుదురో, పాకమే పట్టుదురో మీయిష్టము. రుచిగ తయారైనచో తినుటకు నేను గూడ వచ్చెదను లెండి.

అనుచు దీపాబాయి లోనికేగుటతో మల్లాజియుం దున్న కాగితపు కట్టలు మరల కొంచెము కదలఁజొచ్చెను.

*　　*　　*

"మల్లాజి నేమనవలెనో తెలియకున్నది. నాయింటికి వచ్చుటయె మానుకొనెను. కారణ మేమియో తెలిసికొనవలెనని కబురంపినాఁడను. షాజికి జిజీబాయి నిచ్చి పెండ్లి చేయుటకు ముందుగ నేను ఒప్పుకొనినఁగాని తాను నాయింటికి రానని జవాబు పంపినాఁడు. వింతప్రకృతి! అతఁడు నాయింటికి రాకపోయినచో నాకేమో లోటు కల్గు నని తలఁచినాఁడు కాఁబోలు! స్నేహితుఁ డని సమాచారము దెలిసికొనుటకు కబురంపినాఁడను. ఇట్టి సమాధానము వచ్చు ననుకొనినచో కబు రంపెడివాఁడనా? ఉద్యోగమును సంపాదించుటకు నన్నాశ్రయించిన రోజులను మఱచినాఁడేమో? లేకున్నచో, ఇంతబిగువుగ సమాధాన మంపునా? 'ఏఱు దాఁటి తెప్ప గాల్చుట' అన నిట్టిదే కదా? నాతో అవసర ముండినపుడు పిలువకయె నూటిమాటికి వచ్చెను. నాతో ఆయనకిపు డవసరము తీరినది. అంతస్తు పెరిఁగినది. గర్వము వచ్చినది. కానీ, ఆయనతో నాకేమిపని! నేఁటికి అతఁడు ఎంతవాఁడైనను నాతో సమానుఁ డెట్లగును? సమానుఁడు కానివాఁడు సంబంధము గోరుట సమంజసము కాదు. అతఁడు గర్వము చెందె ననుట కిదియె తార్కాణము. అట్టివానిని గుఱించి యింతగ ఆలోచించుటయు అనవసరమె.

"కాదు. మల్లాజిని అనవసరముగ నిందించుచున్నారు.

అతనిపై నాకు కోపమెందుకు? అతఁడేమి తప్పు చేసెను? అతఁడాడిన మాటకు మొదట అవకాశము గల్గించినది నేను. ఆ అవకాశము నుపయోగించుకొనుట కతఁడు ప్రయత్నించెను. మంచి అవకాశమున్నపుడు ఉపయోగించుకొననివాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు. ఇంత కతఁడు కోరినదేమి? తన కొడుకునకు మంచి సంబంధము దొరకవలె ననియేకదా? దానిలో అక్రమమే మున్నది? నేను తమాషాగ అనినమాటను నిజమని నమ్మి అది జరుగవలెనని పట్టుబట్టెను. నే ననకుండిన-అతఁడడపట లేకుండిన-ఆనాఁడు హోళి గాకుండిన ఇంత జరుగదు కదా? అనవసరముగ ఆశగొల్పి, యిపుడు కాదనుట నాదే తప్పు. కాదనువాఁడను ఆమాట నపుడే ఖండితముగ చెప్పి వేసినచో నింతదూరము రాకుండెడిది కదా?

"ఔను. జరిగినదేమో జరిగినది. పండుగ సమయమున పదిమంది ముందట పలికినమాట, - కాదనుటకంటె, ఔననుట వలననె గౌరవము హెచ్చును. మల్లాజికి తృప్తి గల్గును. షాజి చక్కనివాఁడె. గుణవంతుఁడు. చురుకైనవాఁడు. భోంస్లా లన్న పేరెన్నికఁగన్నవారె. మల్లాజి గౌరవనీయుఁడె. కొద్దికాలములోననె సుల్తానుగారి మనసు కెక్కఁగల్గినాఁడు. అతఁడు మున్ముందింకను ఉచ్చదశనొందుట కవకాశము లేకపోలేదు. ఇఁక, నేను కాదను టేల? సరియే అని కబురంపుదును.

"కాదు. కూడనిపనికి మనసును సరిపెట్టుకొను

ఎందుకు? విషయము వివాహము. శాశ్వతముగ నిలిచిపోవు సంబంధము. ఇద్దఱు వ్యక్తుల జీవితములకు-రెండు వంశముల పేరు ప్రతిష్ఠలకు సంబంధించిన పెద్దసమస్య. పూర్తిగ ఆలోచింపక, పరిష్కారము కూడదు. ఇపుడు తొందరపడినచో, తరువాత పశ్చాత్తాపము నొందవలసి యుండును. ఏమైనను, ఇపుడె సరిగ ఆలోచించి ఒక నిర్ణయమునకు రావలెను.

"లేదు, ఇంకను ఆలోచింపవలసిన అవసరము లేదు. మల్లాజికిని నాకును వియ్యమా? జరుగదు. అతఁడు నా కే విషయమున సాటి? మల్లాజికి వంశగౌరవముతోఁ బాటు నాకు దీటుగ ఐశ్వర్యముండినచో ఆలోచించెడివాఁడను; ఔనవెడివాఁడను. అది లేనిది ప్రయోజన మేమి? ఇఁక ఆలోచన లేదు. మల్లాజి ఆశ నిరాశ. అతని పట్టుదల వృథా. జిజీబాయిని షాజికిచ్చుట కల్ల. స్పష్టముగ చెప్పివేయుదును. మల్లాజి నాయింటికి రాకున్న మానె. ఎవ రేమన్నను నా మాట కిఁక తిరుగు లేదు. ఇది నానిశ్చయము," — అని యొకనాఁడు యాదవరావు నిశ్చయించుకొనెను. అట్లె మల్లాజికి కబురంపెను.

* * *

16

"అయిన దఁట. పిల్లనీయ నని మల్లాజికి స్పష్టముగ తెలియఁజేసినాఁడఁట యాదవరావు!"

"లేని వెఱ్ఱికాని, మల్లాజికి యాదవరావుతో వియ్య మేమిటి?"

"అసలు-వియ్యానికి కయ్యానికి ఉజ్జీలు సమానముగ ఉండవలెను."

మల్లాజిపని 'కొండకు నాగలిని మోటించినట్లై'నది.

"ఇంతపని జరుగు నని నేను ఆనాఁడె చెప్పితిని."

"క్రొత్తసంబంధము కుదురకపోఁగా, వారి ప్రాఁత స్నేహము పాడైనది, యీ పట్టుదలల వలన."

"యాదవరావుజీ సాయమువలననె దివాణమున మల్లాజి కీపాటి మాన్యత కల్గెనందురు కదా! మల్లాజికివిశ్వాస మేల లేకపోయినదో?"

మల్లాజి అన్నివిధముల అర్హతయున్న వాఁ డగుట చేతనే సుల్తాను అభిమానము చూపెను. కేవలము యాదవ రావుమాట వలననె మల్లాజికి దివాణములో స్థానము కల్గె ననుకొనరాదు."

మల్లాజి చేసిన తప్పేమి? యాదవరావు ఒకమాటు మాటసాయముఁ జేసె నని కలకాల మాయనను కాదనక నడచుకొనవలెనా యేమి? తొలుత యాదవరావు సూచింప కుండినచో మల్లాజి మాటాడకుండెడి వాఁడెకదా!"

"మల్లాజి కోర్కెను మన్నించక పోవుట యాదవ రావునకు మాత్ర మేమి గౌరవము? కేవలము డబ్బును ప్రధానముగ చూడరాదు. మల్లాజియు కలవాఁడె కదా!

ఐనను, డబ్బునకు మిత మెక్కడ? సరితూఁగు టనినచో పావులవఱకు-వీసముల వఱకు లెక్కగట్టుటేమి భావ్యము?"

"తనకంటె గొప్ప యైశ్వర్యవంతుఁడెనఁడైన తనతో సంబంధము చేయ నెంచినచో యాదవరావు సంతోషముతో సమ్మతింపకుండునా? అవకాశ మున్నచో తనకంటె గొప్ప వానితో సంబంధము చేయుటకు మల్లాజి ప్రయత్నించుటలో తప్పేమి?"

"ఈడు జోడు చక్కఁగ సరిపోయిన పిల్లలకు పెండ్లి చేయుటయె మేలు. ఆస్తిపాస్తులను తూకము వేసికొనఁ జూచుటేమి బాగుండును?"

"పిల్లవానికి ఆస్తి చాల దనుకొన్నచో గొప్ప అరణ మీయవచ్చుఁగదా యాదవరావు?"

"ఇంతకును ఆపిల్ల లిద్దరు ఆలుమగలగు యోగము ఉన్నచో, యాదవరావు తప్పింపఁగలఁడా? లేనిచో, మల్లాజి తెచ్చి పెట్టఁగలఁడా? ఏమగునో చూచుచుండుట మాత్రమె మనము చేయఁదగినది."

"ఏమైనను, జిజీబాయి షాజీలకు పెండ్లి కుదురునా?"

"ఏమో! యాదవరావు సమ్మతింపకుండుట మర్యాద కాదు."

"ఇంతకును, మల్లాజి పట్టుదల మంచిది కాదు."

"అది కాదు, ఇది కాదు. ఎవ రేమన్నను, ముందు పెండ్లి జరుగుట అన్నిటికంటె మంచిది. ఏమైనను, గొప్పవారింట

పెండ్లి కదా? విందులు, వేడుకలు బాగుగ జరుగును."

"హోళీ నాఁడు జరిగినమాట-ఏమగునో? హోళీ మాహాత్మ్య మెట్లుండునో?"

"పిల్లల ఆటలలో ఏర్పడిన పెండ్లి ప్రస్తావన-ఎంత వఱకు ఫలించునో?"

"పట్టుదలలో ఇద్దఱు నొకటే; చివఱ కేమగునో చూడవలె,—అనుచు విషయ మెఱిఁగిన వా రందఱు యాదవరావు-మల్లాజిలను గుఱించి పలురీతులుగ పలుకఁ జొచ్చిరి.

*   *   *

17

"కథ అడ్డము తిరిగినది?" అని యాదవరావు పంపిన కబురువిన్న దీపాబాయి విన్నఁదనమున, తిన్నగ భర్తతో నన్నది.

"ఇప్పటి కంతియే," అనుచు ముఖముత్రిప్పి మల్లాజి దూరముగ దృష్టి సాఁరించెను.

భర్త కింకను ఆశ యుండుట కాశ్చర్యముఁ జెందినదై దీపాబాయి తన యభిప్రాయమును వెల్లడించినది :

"ఎప్పటికి నంతియే." అని.

"కాదు, కారాదు,—మల్లాజి మాటలలో దృఢ

సంకల్పము తొంగిచూచినది. గొంతుక జీరపట్టినది. అతఁడు దీర్ఘముగ నిట్టూర్చెను. తల పంకించెను. మరల పల్కెను.

"జిజీబాయియే షాజిభార్య." అని.

దీపాబాయి నలువంకలఁ గలయఁ జూచెను. క్షణమాఁగి, యిట్లు లనెను :

"మీ రేమో సులభ మని యెంచుచున్నారు. పంతమువరితోడనో పూర్తిగ ఆలోచించినచో మీ రిట్లనరు. జిజీబాయి తంగెటి జున్ను కాదు." తానంతయుఁ దలఁచి, సారాంశమును తేల్చి చెప్పివేసినట్లు దీపాబాయి సూటిగ చూచెను. భర్తనుండి బదు లేమివచ్చునో యనుకొను చున్నట్లు ముఖములో తొందర చూపెను. మల్లాజి నిశితముగ పల్కెను:

"జిజీబాయి పెండ్లికూఁతురు కానిచో షాజికి పెండ్లియే చేయను," అని.

దీపాబాయి కలవరపడెను. గబగబ పల్కెను :

"వద్దు, వద్దు. మీ శపథములు వద్దు. మీ పంతములతో, పట్టుదలతో షాజి సౌఖ్యమునకు అడ్డు కల్పింప వద్దు. జిజీబాయివంటి బాలికలు, యాదవరావువంటి భాగ్యవంతులు వేనవేలున్నారు. వారు కాదనిరన్న కసిని షాజిపై రుద్దకండి. నామాట వినండి. వారిమాట మఱచుట మంచిది. ఆ ప్రస్తావనయే వలదు. నేను జ్ఞాపకము చేయుదును. మీరు ఆలోచించవద్దు. అన్నివిధములఁ మన కిదియే క్షేమ మగును." అని.

మల్లా: అన్నివిధముల పాజి కదియె క్షేమమగును. యాదవ రావుతో సంబంధమె పాజి ఉన్నతికి మార్గము. కావుననె, నేనింతగ ప్రయత్నించుట.

దీపా : ఫలించదని తెలిసిన ప్రయత్నమును-కాదు, ఫలించక పోయిన ప్రయత్నమును విడుచుటకన్న చేయదగిన దే మున్నది? చెల్లని శపథము లెందుకు?

మల్లా: ఔను, చెల్లనివానిని - చెల్లవనిన వానిని చెల్లించుట లోనె విశేష మున్నది. సులభముగ చెల్లుబడియగు మాటలకు, అనుకొనినంతనె నెఱవేఱు పనులకు ప్రత్యేక ప్రతిభ అనవసరము.

దీపా : ఏమో, మీ ప్రత్యేకత మీకే తెలియవలెను! ఏమైనను, పాజి విషయమున ఇంతగ 'రాద్ధాంత సిద్ధాంతము' లగుట బాగులేదు. ఈ విషయమపుడె ఊరెల్ల పాక్కినది. అందఱినోట పాజి మాటయే! పసివాని కింత ఉప్పతి యెందు కని నా ఆందోళన.

మల్లా: విషయము నలువురనోట బడినది నిజమే. కావుననే, మనకు తప్పక అనుకూలముగ జరుగునట్లు ప్రయత్నించవలెను. నా పట్టుదల కిది మఱియొక కారణము. ఈ విషయమున నెగ్గనిచో నా గౌరవమునకు తీరని మచ్చ కల్గును. అది నేను సహింపజాలను.

దీపా : లేనిపోని భావములతో 'గోరంతలు కొండంతలుగ' చేయుచున్నారు. తుదకే మగునో!

మల్లా: ఏమగును? జిజీబాయి షాజి భార్య యగును.

దీపా : 'ఎవరిపిచ్చి వారి కానందము' అన నిట్టిదే.

మల్లా: ఆమాట అంచఅవిషయమున చెల్లును సుమా.

దీపా : కానిండు, మీతో వాదన నా కెందుకు?

మల్లా: నీవాదన లేకున్న నా ప్రతివాదనయు లేదు.

"మంచిరాజీయే," అని దీపాబాయి పలుకుచుండ, 'రాజీయే, కాక, రమణీమణులతో రగడతగునా?" అనుచు మల్లాజి నవ్వెను.

*　　　*　　　*

18

"తెచ్చితిని. తెలిసికొంటిరా?" అన్నది. ముక్తాబాయి పూవులుగ్రుచ్చుచు, భర్త దిగంబరరావుతో.

"మెచ్చితిని. వింటివా?" అనినాఁడు, ముక్తసరిగ - ఎత్తు కెదురెత్తుగ, దిగంబరరావు.

ముక్తా: మెచ్చినదేమిటి?

దిగం : తెచ్చినదేమిటి?

ముక్తా: ఒక మాట.

దిగం : ఒక పాట.

ముక్తా: మాటకు మాట! బాగున్నది! ఇదియేనా, విషయములు చెప్పరా?

దిగం : 'ఇక్కడనుండి అక్కడి కెంతదూరమో, అక్కడినుండి ఇక్కడికి అంతియె దూరము,' అని తెలియవా?

ముక్తా: ముందు నేనుచెప్పవలె ననియేకదా మీ రనుట?

దిగం : కాక?

ముక్తా: ఆమాటను మొదటనె చెప్పరాదా? ఎందుకీ 'డొంక తిరుగుడు'?

దిగం : నీమాట ముందుగనె చెప్పక త్రిప్పినది నీవు.

ముక్తా: నేను తెచ్చినమాట - దీపాబాయి మాట.

దిగం : నేను మెచ్చినపాట - మల్లాజి పాట.

ముక్తా: చిలుక జాతిపోయిన దని దీపాబాయి చింత.

దిగం : చిలుకతోఁబాటు చెట్టుగూడ వచ్చు నని మల్లాజి ఉల్లాసము.

ముక్తా: పైకి బింకముతో నున్నది. కాని, జిజీబాయి తనకు కోడలు కాఁబోదని దీపాబాయి చిక్కుసగమైనది.

దిగం : కాదఁట. 'దేశము గొడ్డువోయినదా? కో-అనిన కోటిమంది. మనకు కోడలు రాకపోవునా? జిజీబాయి కంటె అందగత్తె లేకపోవునా? వారి ప్రస్తావనయె వద్దు.'-అని మల్లాజితో అనుచున్నదఁట.

ముక్తా: పెండ్లియైన వాఁడను. సీత నాకెందుకు? లేకున్న, శివధనుస్సు నెక్కిడలేక పోదునా?' అని, పూర్వము మిథిలలో రావణుఁడనె నన్నమాటను జ్ఞాపకమునకు తెచ్చుచున్నది దీపాబాయి పోకడ.

దిగం : అదియె కాదు. తాను వలదనిన కొలఁది మల్లాజి పట్టు బిరుసెక్కె నని తలఁచినదేమో?

ముక్తా: కావచ్చును. ఇదమిత్థ మని యెట్లు చెప్పఁగలము?

దిగం : ఏమో, నీకు స్నేహితురాలు కదా, ఆంతర్యము చెప్పియుండు ననుకొంటిని.

ముక్తా: స్నేహితులకు మన ముపకార మొనర్పఁగలస్థితిలో నున్నచో వారు అన్నియు చెప్పెడివారె. లేనపుడు, ఏమి చెప్పినను వారికి కంఠశోషణయె మిగులును.

దిగం : పోనిమ్ము. స్నేహితురాలికి కొంచెము సాయముచేసి సంతోషము గల్గింప లేక పోతివా?

ముక్తా: మీ స్నేహితునకు మీరు సాయము చేసినచో చాలును. భార్యా భర్తల కిద్దరకును జిజీబాయి నెట్లైన కోడలుగ పొందవలె ననియున్నది.

దిగం : అట్లు జరిగినచో వారికంటె ముందు మిక్కిలిగ నేను సంతోషింతును.

ముక్తా: మీ సంతోషముతో నా సంతోషమును జతపఱుతు నులెండి. అయిన, సంతోషము పొంగి పొరలి గంతులు వేయరుకదా?

దిగం : గంతులు వేయుటేమి? నాట్యమె చేయుదును.

ముక్తా: అపుడేమి చేయుదురో తరువాత చూచెదము. ఇపుడు చేయఁదగిన దేమైన నున్న చేయుఁడు.

దిగం : ముక్తా! ఎఱుఁగనిదానివలె అడిగెద వేమి? ఏమి చేయఁ

గలము? ఎవరికి చెప్పఁగలము? పట్టుదల విడువు మనిన సుల్తాజి వినఁడు. అతని కోర్కెను తీర్పుమన్న యాదవ రావు వినఁడు.

ముక్తా: నిజమే. సుల్తాను జోక్యము గల్పించుకొనినఁగాని ఈ వ్యవహారము చక్కఁబడదు.

దిగం : చక్కఁగ చెప్పితివి. బృహస్పతి బుద్ధిని పుణికి పుచ్చుకొనినట్లు మాట్లాడితివి.

ముక్తా: వందిమాగధులకు దివాణమునందుఁగాని సామాన్యుల యింటిలో స్థానము లేదుసుమా!

దిగం : ఔను సుమీ.

ముక్తా: మఱియెందుకా పొగడ్త? ఔననియో, కాదనియో పల్కిన చాలదా?

దిగం : పొగడ్త యేమున్నది? నీమాటకు విలువఁగట్టితిని.

ముక్తా: మాటకేగదా? అంతటితో సరిపెట్టితిరి, మేలు.

దిగం : మాటకే కాదు, నీ చేతిలోని మాలకును!

ముక్తా: మాలకా? ఏమి వెల?'

దిగం : చూచికదా చెప్పుట?

ముక్తాబాయి "ఇదిగో, చూడండి," అనుచు తాను గ్రుచ్చుచున్న పూలదండ నందీయ, "ఇది నాది. ఇంక వెల మాట లేమి?" అనుచు దిగంబరరావు దండసొగసుకు మురిసిపోయెను.

*   *   *

19

"అపుడే అలంకరణమైనదే, సుల్తానుగారి దర్శనము నకు మురియుచు పోవుచున్నారు! అతండేమనునో, యెందుకు పిలిపించుచున్నాడో?" అని, యొకనాడు పిలుపు వచ్చుటచే అహ్మదునగర సుల్తానును దర్శించుటకు బయలుదేఱనున్న భర్తనుద్దేశించి పలికినది దీపాబాయి.

మల్లా: 'కుడువబోవుచు కూరల చవులడుగనేల?' సుల్తాను గారు నాకువలెనె యాదవరావుకుంగూడ కబురంపెను. మమ్మిర్వురను ఒకేసమయమున తన్ను చూడ రమ్మనెను. మా యిర్వురకును స్నేహము చెడెనని ఆయన వినెను. మేమిర్వుర మెప్పటియట్లు స్నేహముతో నుండవలెనని ఆయన సూచించుననుకొందును

దీపా: సూచించుట కాదు. ఆజ్ఞాపించును.

మల్లా: సుల్తాను విశాల హృదయుడు. ఉండెనని అధికారమును దుర్వినియోగము చేయడు. మంచితనమున మర్యాదగ మాటాడి పనులు జరిగించుట ఆయనకు బాగుగ తెలియును.

దీపా: అధికారిమాట — సలహా అన్నను, సూచన అన్నను, అభిప్రాయము అన్నను — అది దాటరాని ఆజ్ఞయే అనుకొనవలెను. సుల్తానుగారు ఈ విషయమున ఏమి చెప్పినను సమ్మతింపక తప్పదు కదా?

మల్లా: కావచ్చును. అతఁడు మన కనుకూలముగ చెప్పినచో ఒప్పుకొనుటకు కష్టమేమి?

దీపా : మన కనుకూలముగ ఎట్లు చెప్పఁగలఁడు? ఇష్టములేని యాదవరావును పిల్ల నిమ్మని బలవంతము చేయునా? మిమ్ము మందలించును. ఈ విషయములో పట్టుదల తగ దనును. తనమాట వినక తప్ప దని హెచ్చరించును. ఇచ్చువారు, పుచ్చుకొనువారు సంతోషముతో జరిగించిన పెండ్లి రాణించును గాని, ఏపక్షము వారిని గూడ బలవంతమొనర్చుట పనికిరా దనును. ఆయన అట్లనినచో మీ రేమి సమాధాన మీయఁగలరు? ఆయనమాట నెట్లు కా దనఁగలరు? కా దని, ఏమి చేయఁగలరు?

దీపాబాయి మాటలలో నిజము లేకపోలే దని మల్లాజికి తోఁచెను. అతఁడు కొంచెముగ తల యూఁచెను. ఊఁచి నలువైపులఁజూచెను. చూచి నిట్టూర్చెను. ఊర్చి కొంచెము సేపుకూర్చుండెను. కూర్చుండి యాలోచనలోఁ జిక్కుకొనెను. చిక్కుకొని యంతలో ధైర్యము దెచ్చుకొనెను. మోము విప్పారెను. కనులు కాంతులీనెను స్ఫుటముగ అతఁ డనెను:

"అ ల్లిన్న కిని కాదు. సుల్తాను యాదవరావున ఎక్కువ గౌరవము, నాకు తక్కువ గౌరవము నీయఁడు. నాకోరిక అక్రమము కా దని ఆయన తెలిసికొనలేకపోఁడు. తెలిసికొనినచో నన్ను మందలిం

చెడు. యాదవరావునే ఒప్పించుము. అతఁడు సంతో షముగ పిల్లనిచ్చునట్లొనర్చును. ఆయన నిష్పాక్షిక మైనబుద్ధి ఆవిధముగ చేయించును. ఆయన ఔదార్య మున కది తప్పని మార్గము,"—అని.

మల్లాజికి బరువు తగ్గినట్లయ్యెను. గొప్పవిజయమును సాధించిన వానివలె, 'చూచితివా నాప్రజ్ఞ' అనెడివానివలె. అతఁడు దీపాబాయిని తేఱిచూచెను.

దీపా : ఔను. న్యాయమెఱిఁగిన సుల్తానుగారు చేయవలసిన పనిని చక్కఁగ సూచించినారు. అట్లే జరుగవలెను. ఆయన యాదవరావునే సమ్మతింపఁజేయవలెను. అపుడే ఆయన ఘనత హెచ్చును. ఏమైనను, ఇఁక మీరు లొంగిపోవద్దు. మీ ధైర్యమే మీకు జయ మిచ్చును. సుల్తానుగారి మనసునకు నచ్చునట్లు మాట్లా డండి. ఆయనతో సరసముగ, సగౌరవముగ, కార్య సాధన కనుకూలముగ విషయమంతయు విపులముగ చెప్పండి. 'ఈ సమస్య తీరుట రెండుపక్షములకు మేలు'–అనండి. మీరు చేసిన మేలుకంటె–ఈ విషయ మును చక్కఁబెట్టుట ఎక్కువ కీర్తిప్రద మనండి. పని జరుగక పోదు. జయము కలుగక పోదు.

దీపాబాయి మాటలు మల్లాజికి క్రొత్తసత్త్వ నిచ్చి నవి. ఆమెకును ధైర్యము వచ్చె నని యతఁ డానందించెను.

మల్లా: సెబాస్, దీపా! బాగుగ చెప్పితివి. మాటకు మాటు

మాడలీయవచ్చును, నీమాటలు శుభసూచకములు.

దీపా : ఇచట నన్ను మెచ్చుట చాలదు. అచట సుల్తానుగారిని మెప్పించి, యాదవరావును ఒప్పించి, రండి. అపుడు మీ మెప్పులను కుప్పలుపోసి, మీ మాడలకు వడ్డీ కట్టి, అసలు ఫాయిదాలను రెండింట గుణించి, వచ్చిన మొత్తమును ముచ్చటగ ముడుపుగట్టి మీకిచ్చెదను. ఆలస్యమగునేమో, వెళ్ళిరండి.

"గుణవంతురాలవు, గుణకారములనుగూడ నేర్చితివి లే. ఈనాటి నీమాటలు వరాల మాటలు!" అనుచు మల్లాజి బయలుదేరెను.

"అయినచో, అన్నిటినెత్తికొని, ఒలకపోసికొనక, బరువని దారిలో విడువక, కొనిపోయి దివాణములో దింపి, ప్రతిఫలమును తీసికొనిరండి," అనుచున్న దీపాబాయి మాటలు మల్లాజి బండి సాగి మ్రోగిన గంటల గణగణాలో తొణికిసలాడినవి.

*   *   *

20

మల్లాజికి యాదవరావునకు వైరము కల్గెననువార్త సుల్తాను చెవిసోకెను. అది క్రమముగ సమసిపోవునని కొంత కాలమతఁడు మిన్నకుండెను. ఫలితము శూన్యమైనది. తాను

జోక్యము గల్గించుకొనక తప్ప దని తలంచి యతఁడు వారి కిద్వరకు కబురంపెను.

సుల్తాను పిలుపుతో యాదవరావు, మల్లాజి తెక్కలు కట్టుకొనివచ్చి వ్రాలిరి. ఒకరి నొకరు చూచుకొనిరి. మాటాడ లేదు. క్రొత్తవారివలె ముఖము ద్రిప్పుకొని కూర్చుండిరి.

సుల్తాను వచ్చెను. యాదవరావు, మల్లాజి లేచిరి. సగౌరవముగ వంగి సలాములు పెట్టిరి. కూర్చుండుఁ డని సుల్తాను సూచించెను. ఆసీనులైరి. సుల్తాను ఏ మనునో యని ఆత్రముతో చూచుచుండిరి.

"అచ్ఛా. అల్లా రక్షించాలి. చూడండి. మీ ఇద్దఱిని యిపుడు ప్రత్యేకం పిలిపించాం. ఎందుకో మీకు తెలుసా? మిమ్ముగుఱించి మాకు సంతోషం కాని మాట ఒకటి విన్నాము. కారణం తెల్సుకొనేటందుకే పిలిపించాము. ఏదో పెళ్లి విషయంలో మీకు మీకు లడాయిగా వుంది అని వింటున్నాము. మీరు ఇద్దఱు మంచివారు. మాకు నచ్చినవారు. మర్యాద కల వారు. మీకు మనసు కలిసింది లేకపోవడం మాకు చాలా కష్టంగా ఉంది. మొదట స్నేహితులు, ఇపుడు విరోధం. ఇది మీకు మంచిదికాదు. మాకు ఏమీ నచ్చలేదు. మీమీమాట ఏమిటో మాకు మనవి చేస్తే, మేము ఇద్దఱికి సమాధానం చేస్తాము. చెప్పండి. ముందు ఒకరు చెప్పండి. తర్వాత ఒకరు

చెప్పండి," అని సుల్తాను పలికెను.

యాదవరావు మల్లాజివైపు చూపులఁ బఱపెను. మల్లాజి యాదవరావుదెస దృష్టి నడపెను. ఒక నిముస మంతయు నిశ్శబ్దము. అటునిటు చూచి, లేచి సలాము చేసి, యాదవరా విటు లనెను :

"అహ్మదునగర పాచ్ఛాగారికి మామీఁద దయ యెక్కువ. ఆ గొప్పహృదయములో మాబోఁటి కొద్ది వారికిని స్థానమిచ్చిరి. కావుననే, మా విషయము నిట్లు ప్రత్యేకముగ గమనించిరి. ఇందుకు కృతజ్ఞులము. పాచ్ఛాగారికి శ్రమ గల్గించినందుకు క్షమాపణ చెప్పుకొనుచున్నాము.

"నామాట ఒక్కటి చిత్తగించవలెను. వెనుక, హోళీ పండుగనాఁడు జరిగిన విషయము పాచ్ఛాగారు విని యుందురు..."

అద్దుతగిలి సుల్తానెను :

"అచ్ఛా. అచ్ఛా. అది అంతా విన్నాము. మల్లాజి కొడుకుకు మీ పిల్లను ఇచ్చేదానికి ఏమిటి సందేహం? మీరు మీరు కలిసే దానికి అంతా సరిగా ఉంది కదా? పిల్లవాఁడు మంచివాఁడు. మల్లాజి మంచి వాఁడు," అని.

సుల్తాను పలుకుచున్న మాటలకు మల్లాజి యొకవంక లోలోపల సంతోషము నొందుచుండెను. యాదవరావు

సమాధాన మేమి చెప్పునో యని వేఱొకవంక తహతహలాడు చుండెను.

సుల్తాను సూటిగ ప్రశ్నించుటతో జవా బేమి చెప్ప వలెనాఅని యాదవరావు తటపటాయించెను. సుల్తాను మల్లాజి కనుకూలముగ మాటాడుచుండె నని కుమిలెను. సుల్తాను వైపు చూచెను. సమాధాన మీయక తప్పదని యిట్లనెను :

"పాచ్ఛాగారు సెలవిచ్చినట్లే మల్లాజ వంశ గౌరవాదులకుఁగాని, పిల్లవాని గుణరూపములకుఁగాని లోపము లేదు. కాని-" అని యాదవరావు వాక్యమును పూర్తి చేయక నిలిపివేసెను.

మల్లాజి యేమియుఁ దోఁచనివానివలె యాదవరావు వైపు, సుల్తానువైపు చూచుచుండెను.

"అచ్ఛా. మాకు అంతా అర్థం తెలిసిపోయింది. మల్లాజి నీకుమాదిరిగా పెద్దజాగీరుదారు కాదు అని నీకు సందేహం ఉంది. అది ఒకటే కారణం మీకు మీకు మధ్య పెళ్లి నిలిచిపోయిందానికి" అని సుల్తాను పలికెను.

ఔ నన్నట్లు యాదవరావు తలవంచెను.

మల్లాజి యేమైన మాటాడునేమో యని సుల్తాను పరికించెను. మల్లాజి మాటాడలేదు. వినయ ముట్టిపడునట్లు చూచెను. సుల్తాను మరల పలుకఁ జొచ్చెను :

"అల్లా రక్షించాలి. మీకు ఇద్దఱికి నిండా సంతోషం

అయ్యేమాట చెప్పేదానికి ఉన్నాము. మల్లాజిని రెండు దుర్గాలకుపైన అధికారి చేస్తాము. పూనా, సూపా పట్టణాలు జాగీరు ఇస్తాము. ఐదువేల గుఱ్ఱానికిగూడా అధికారి చేస్తాము. ఇది మాదిరిగ ఈరోజే ఫర్మానా వ్రాయించి యిస్తాము. పెళ్లి నిశ్చయం చేసికొండి, పొండి. అది మాకూం నిండా సంతోషం.'' అని.

సుల్తాను పల్కిన పలుకులకు పెల్లుబ్బి, ''చిత్తము,'' అని యాదవరావు, ''మహాప్రసాదము,'' అని మల్లాజి తల లెత్తి యొక్కమాటుగ పల్కిరి.

వారి మాటలవలెనె మరల వారిమనసులును కలిసెను.

*

21

అవిగో, పెండ్లిపందిళ్లు - వీధులవెంట [illegible]నవి! ఊరంతయు నలంకారములు!!

అది రఘోజి యాదవరావు భవనము. పసుపు కుంకుమలు, పచ్చతోరణములు కనుల పండువు గావించుచున్నవి. చుట్టములు, స్నేహితులు క్రిక్కిఱిసియున్నారు. సారసాత్కులు ధగధగమను నగల కాంతిలో నిగనిగలాడు పట్టుచీరలపసందు గలుపుచున్నారు. అందముతో ఆనందము చేయిగలిపినది.

యజమానుని యాజ్ఞ పెదవులమీఁదికి వచ్చుటయె

తడవుగ విసవిస నడచుచు నౌకరులు పనులు చక్కఁబెట్టు చున్నారు.

అటుప్రక్క ఉన్నతాసనము నధిష్ఠించి యున్నది అహ్మదునగర సుల్తాను.

అది కళ్యాణమంటపము. కళకళలాడుచున్నది. వరుని వైపు బలఁగ మొకవైపు; వధువువైపు బలఁగ మొకచక్కి; చుట్టునుహితులు, పురోహితులు, చుట్టపక్కములు, చూడ వచ్చినవారు. మంటపముపై నునుసిగ్గు దొంతరలతో, క్రొత్త బట్టలతో, క్రొంగ్రొత్తరుచులీను వధూవరులు – జిజీబాయి, షాజి.

మంగళ వాద్యములు మ్రోఁగుచున్నవి! జలజల తలఁబ్రాలు పోసికొనిరి నవదంపతులు !!

"ఆనాఁడు వసంతము చల్లితిని జ్ఞాపకమున్నదా ?" అని మెల్లగ షాజి నవ్వెను.

"నిండుగపోసినది నేనులే," అని బదులాడిన జిజీబాయి నవ్వు షాజినవ్వుతో జతయయ్యెను !!

సంపూర్ణము.

14171